

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Лілія Стахів, Микола Пантюк, Сузанна Волошин

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Навчально-методичний посібник

Дрогобич

2021

УДК 373.3.091.(072)

С 78

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 7 від 20.05.2021 р.)

Рецензенти:

Невмержицька Олена Василівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Надім'янова Тетяна Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальний за випуск:

Кутняк Іван Михайлович – кандидат філософських наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Лілія Стахів, Микола Пантюк, Сузанна Волошин.

С 78 Педагогічні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2021. 98 с.

Навчально-методичний посібник укладено відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Педагогічні технології у початковій школі» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта». У посібнику подані методичні рекомендації до проведення семінарських занять. У ньому містяться короткі теоретичні відомості з кожної теми семінарського заняття, завдання трьох рівнів для самостійного пошуку (репродуктивний, частково-пошуковий і творчий). Авторами також запропоновані різні види практичних робіт, а саме: індивідуальні, колективні, парні, групові, колективно-групові. Видання ілюстроване таблицями, схемами, схематичними малюнками і моделями. Ним можуть скористатися як студенти педагогічних спеціальностей, так і учителі початкової школи з метою забезпечення ефективності освітнього процесу у спектрі модернізації початкової освіти в умовах впровадження Концепції Нової української школи.

Бібліографія – назв.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Семінарське заняття 1. Теоретичні основи педагогічної технології.....	5
Семінарське заняття 2. Сучасне традиційне та особистісно орієнтоване навчання учнів початкових класів. Інформаційно-комунікаційні педагогічні технології.....	13
Семінарське заняття 3. Педагогічні технології особистісно-розвивального навчання.....	23
Семінарське заняття 4. Інтерактивні педагогічні технології.....	34
Семінарське заняття 5. Ігрові педагогічні технології.....	44
Семінарське заняття 6. Педагогічні технології формування та розвитку творчої особистості.....	53
Семінарське заняття 7. Педагогічні технології «Створення ситуації успіху».....	63
Семінарське заняття 8. Гуманно-особистісні партнерські педагогічні технології.....	72
Семінарське заняття 9. Здоров'язбережувальні педагогічні технології.....	79
Семінарське заняття 10. Комплексні педагогічні технології.	
Авторські школи.....	87
Додатки.....	94
Предметний покажчик.....	96

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні нам належить творити школу нового покоління, в якій важливе місце посідає особистісно орієнтована педагогічна модель навчання.

Розвиток сучасної педагогічної освіти, зокрема початкової, характеризується своєрідною інтеграцією двох важливих її складників – традиційної та інноваційної. Оскільки ця інтеграція побудована на демократичному принципі, то одним із найважливіших шляхів демократизації початкової освіти є оновлення методичного забезпечення усього освітнього процесу Нової української початкової школи.

Основою осучаснення методів та прийомів освітньої діяльності учнів мають бути гуманні стосунки з рівноправним діалогом «учитель-учень», механізм розумного співробітництва, яке у сучасній педагогічній науці має назву – «педагогіка партнерства». Це засвідчують сучасні освітні документи, прийняті урядом упродовж останніх років: Закон України «Про освіту», Концепція «Нова українська школа», Державний стандарт початкової освіти, низка освітніх програм для початкової школи, а також найновіший документ – Професійний стандарт учителя, затверджений Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства 29 грудня 2020 р. Усі ці документи націлюють на впровадження гуманізації та модернізації освітнього процесу. Одним із шляхів здійснення модернізації початкової освіти є використання педагогічних технологій.

Учителю початкових класів закладу загальної середньої освіти необхідно орієнтуватися у сучасних інноваційних технологіях. Сьогодні бути педагогічно грамотним спеціалістом неможливо без вивчення таких освітніх технологій: інформаційно-комунікативних, технологій особистісно-розвивального навчання, інтерактивних, ігрових, технологій формування та розвитку творчої особистості, створення ситуації успіху, гуманно-особистісних, здоров'язбережувальних та комплексних педагогічних технологій, які мають місце в освітньому процесі Нової української початкової школи.

Одним із завдань закладу вищої освіти є детальне ознайомлення студентів із цими педагогічними технологіями, вміння широко використовувати їх в освітньому процесі початкової школи. З метою підвищення професійного рівня майбутніх вчителів, цей навчально-методичний посібник стане у нагоді студентам педагогічних спеціальностей, зокрема спеціальності 013 «Початкова освіта», у підготовці їх до семінарських занять та самотійної роботи, а в майбутньому – у професійній діяльності.

Вважаємо, що теоретичний і практичний матеріал посібника також стане у нагоді й учителям початкової школи та педагогічним працівникам закладів позашкільної освіти.

Практичне заняття № 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

Мета: ознайомити студентів із теоретичними основами педагогічних технологій, які мають місце в освітньому процесі сучасної початкової школи.

Ключові поняття: сучасні державні освітні документи, освітні галузі Державного стандарту початкової освіти, педагогічні технології, освітні технології, педагогічна інновація, початкова школа, учні початкових класів.

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: аналізувати сучасні освітні документи у контексті формування інноваційних компетентностей в учнів початкової школи відповідно до Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа», Професійного стандарту вчителя; розмежовувати поняття, пов'язані із технологізацією освіти в Україні та за рубежом; знати періоди еволюції «педагогічної технології», її класифікацію, розроблену сучасними науковцями.

План

- 1.1. Теоретичні основи педагогічних технологій у початковій школі. Педагогічна інновація.
- 1.2. Сучасні освітні документи про інновації в освітньому процесі початкової школи. Сучасна початкова школа в умовах реформування.
- 1.3. Поняття «педагогічна технологія». Періоди еволюції «педагогічної технології».
- 1.4. Елементи технологічного підходу у працях зарубіжних та вітчизняних педагогів.
- 1.5. Сучасні класифікації педагогічних технологій.

Короткі теоретичні відомості

1.1. Теоретичні основи педагогічних технологій у початковій школі. Педагогічна інновація

Інноваційне навчання – «(лат. innovation – "оновлення", "зміна") навчання, орієнтоване на динамічні зміни у навколишньому світі та

освітню діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення та творчих здібностей» [7].

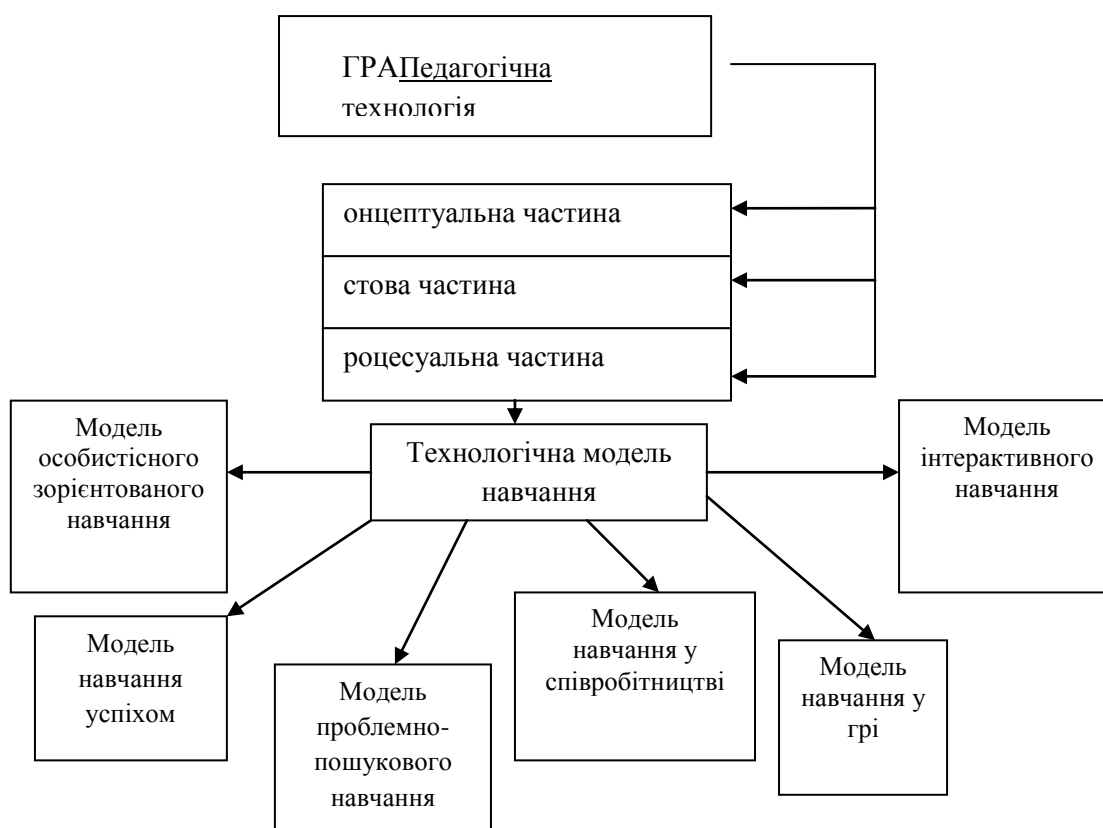
Пріоритетними завданнями сучасної освіти є: «навчання навчатися, навчання працювати, навчання співіснувати, навчання жити» [7].

Технологізація освітнього процесу – неухильне дотримання змісту і послідовності етапів впровадження нововведень.

У схемі 1 представлено педагогічні технології як технологічну модель навчання [7].

Схема 1

Технологічна модель навчання

1.2. Сучасні освітні документи про інновації в освітньому процесі початкової школи. Сучасна початкова школа в умовах реформування

У Професійному стандарті учителя, затвердженому Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства 29 грудня 2020 р., простудійовано п'ять загальних (громадянська, соціальна, культурна, лідерська, підприємницька) та 15 угрупованих професійних (мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічне партнерство, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, інноваційна, рефлексивна, здатність до навчання упродовж життя) компетентностей учителя початкових класів закладу загальної середньої

освіти [6]. Усі вони необхідні майбутньому учителеві початкових класів для визначення чітких орієнтирів власного професійного розвитку, а також запобігатимуть необ'єктивному оцінюванню професійних компетентностей під час їх атестації та сертифікації. Перелічені компетентності безпосередньо стосуються змісту нашої навчальної дисципліни.

Нова українська школа (НУШ) є ключовою реформою Міністерства освіти і науки України, головною метою якої поставлені завдання – «створити таку школу, у якій приємно навчатись і яка даватиме учням не лише знання, а й вміння застосовувати їх у житті», навчати «критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами» [4].

Державний стандарт початкової освіти є важливим документом у визначенні державних вимог до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні початкової освіти [1]. Важливу роль відіграло оновлення програм для початкової школи, яке відбувалося шляхом їхньої зміни до художньо-естетичного циклу: менше теорії, більше музики, творчості та фізичної активності. У цей час такі зміни підтримав заступник міністра освіти Павло Хобзей: «*Діти віком 6–9 років мають малювати, творити і рухатися, а не заучувати на вказаних предметах теоретичні знання*» [5].

Як зазначено у Державному стандарті, змінився спосіб подачі навчального матеріалу, відбулася зміна у методах викладання, змінилася і роль учителя, оскільки, окрім передачі знань, учитель формує спільноту, сприяє формуванню позитивної самооцінки, розвиває ключові навички для життя. А в цьому йому допоможе уміле використання традиційних та інноваційних методів навчання.

1.3. Поняття «педагогічна технологія». Періоди еволюції «педагогічної технології»

Поняття «технологія» походить від грец. *techne*, що означає «мистецтво», «майстерність» і *logos* – «слово», «вчення».

Головні ознаки педагогічної технології: концептуальність, діагностичність, економічність, алгоритмізованість, проєктованість, коригованість, візуальність тощо.

Сучасні науковці виокремлюють *чотири періоди еволюції поняття «педагогічна технологія»:*

«1. 1940–1950 рр. – впровадження в освітній процес технічних засобів запису;

2. середина 50–60-х рр. – застосування аудіовізуальних засобів і програмованого навчання – "технічних засобів навчання"(ТЗН);

3. 70-і рр. ХХ ст. – початок модернізації навчального обладнання шляхом впровадження відеомагнітофонів, карусельних кадропроєкторів, електронної дошки та ін.);

4. 80-і рр. ХХ – поч. ХХІ ст. – створення комп'ютерних лабораторій» [7].

1.4. Елементи технологічного підходу у працях зарубіжних та вітчизняних педагогів

Термін «педагогічна технологія» вперше було вжито наприкінці ХІХ ст. англійцем *Джеймсом Саллі* [19].

Одним з перших оприлюднив ідею технологізації навчального процесу чеський педагог *Я.-А. Коменський*, стверджуючи, що школа є майстернею, «живою типографією», яка «друкує» людей. Французький педагог епохи Просвітництва *Ж.-Ж. Руссо* основою розвитку особистості вважав прагнення дитини до вдосконалення та розвитку творчих здібностей. Швейцарський педагог *Й. Г. Песталоцці* вважав, що виховати можна будь-яку дитину. Австро-німецький педагог *Р. Штейнер* у першій вільній вальдорфській школі зініціював індивідуальний підхід у вихованні дітей молодшого шкільного віку.

В Україні у 20-х рр. ХХ ст. вперше згадано термін «педагогічна технологія», оскільки була створена наука про дитину, яка мала назву – *педологія* (грец. *país, paidos* – «дитина») [14; 18].

З часів створення Радянського Союзу педагогічні технології використовувались як засіб формування комуністичного світогляду. І лише з проголошенням незалежності України педагогічні технології почали активно застосовуватися учителями, зокрема й учителями початкової школи.

1.5. Класифікація педагогічних технологій

Сучасними науковцями (*О. Янкович, І. Кузьмою, Н. Гриньовою, В. Химинець, М. Кірик, О. Пехотою та ін.*) прокласифіковані педагогічні технології, які мають місце в освітньому процесі сучасної початкової школи.

Так, зокрема *О. Янкович, І. Кузьма* в навчально-методичному посібнику «Освітні технології у початковій школі» представили таку класифікацію:

- елементарні (загально-методичні технології): інтерактивні, ігрові, квест-технології, проєктні технології, технології проблемного навчання, кейс-технології тощо;

- комплексні технології як такі, що спрямовані на формування наскрізних умінь (технології формування творчої особистості і критичного мислення) і технології, спрямовані на формування ключових компетентностей (ІК-технології, медіаосвітні, технології формування інноваційності та громадянських й соціальних компетентностей, дотримання здорового способу життя тощо) [13, с. 264–265].

Сучасні науковці *В. Химинець, М. Кірик* у навчальному посібнику «Інновації в початковій школі» подають таку класифікацію педагогічних технологій:

- інноваційні технології: особистісно орієнтовані, інтерактивні, інформаційні, ігрові, технології групової діяльності;

- технології дитиноцентристського спрямування: саморозвитку М. Монтесорі, розвивального навчання, проєктів, «Створення ситуації успіху» та «Веселкова» педагогічна технологія, розроблена учителями-новаторами Довжанської СЗШ І–ІІІ ступенів Іршавського району Закарпатської області [11].

Сучасний науковець *Г. Селевко* студіює таку класифікацію:

- «педагогічні технології на основі активізації та інтенсифікації діяльності учнів;

- педагогічні технології на основі ефективності управління та організації педагогічного процесу;

- педагогічні технології на основі дидактичного удосконалення та реконструювання змісту;

- педагогічні технології на основі гуманізації і демократизації педагогічних стосунків;

- педагогічні технології на основі моделювання та конструювання освітнього процесу;

- педагогічні технології на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу ;

- частково-предметні педагогічні технології навчання» [9].

Ми подаємо класифікацію, вкладену у зміст нашої дисципліни.

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень

2.1. Тезисно законспектуйте сучасні освітні документи: Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепцію «Нова українська школа», Професійний стандарт учителя» у контексті формування інноваційних компетентностей в учнів початкової школи;

2.2. Ознайомтеся із поглядами В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі щодо використання технологій педагогічної праці і педагогічної творчості в освітньому процесі початкової школи. З цією метою опрацюйте працю

«Серце віддаю дітям» (В. Сухомлинський), «Школа Життя» (Ш. Амонашвілі).

2.3. Дайте визначення поняттям: «цінність Дитинство», «цінність Особистість», «цінність Радість», «цінність Безпека», «цінність Здоров'я» Нової української школи.

Частково-пошуковий рівень

2.4. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.5. Користуючись довідково-енциклопедичною літературою, сайтами Інтернету, підготуйте доповіді та повідомлення:

а) Сучасна початкова школа в умовах упровадження Концепції «Нова українська школа»;

б) Шляхи модернізації освітнього процесу початкової школи;

в) Виклики та перспективи сучасної початкової школи в контексті використання педагогічних технологій.

2.6. Опишіть роль учителя початкових класів в умовах впровадження інноваційних технологій.

Творчий рівень

2.7. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про матеріально-технічне забезпечення у сучасних школах України в контексті впровадження інновацій.

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. Вивчіть 2–3 визначення поняття «педагогічна технологія». Розмежуйте поняття «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання».

3.2. Виконайте тестові завдання:

Тестові завдання

1. «З якої мови до нас прийшло слово "технологія":

а) грецької;

б) латинської;

в) англійської.

2. Слово "технологія" у перекладі з _____ мови "_____" означає _____.

3. Яка етимологія слова "технологія":

а) мистецтво + вчення;

б) техніка + матеріалознавство;

в) ремесло + інструментарій.

4. Поняття "педагогічна технологія" означає:

- а) ефективне застосування та поєднання форм, методів, методичних прийомів та засобів у сфері навчання і виховання учнів початкової школи;
- б) зміст навчального матеріалу;
- в) діагностика навчального процесу.

5. Пріоритетними завданнями сучасної освіти є:

- навчання _____;
- навчання _____;
- навчання _____;
- навчання _____.

6. Зробіть відповідність лівого стовпчика правому, з'єднавши стрілками чотири періоди еволюції "педагогічної технології":

– технічні засоби запису	1940–1950 рр.
– технічні засоби навчання	80-і р. – поч. ХХІ ст.
– телекомунікації	50-60-і р. ХХ ст.
– комп'ютерні лабораторії і дисплейні класи	70-і р. ХХ ст.» [10]

Парна робота

3.3. Розробіть інтелектуальну карту відомих класифікацій педагогічних технологій.

Групова робота

3.4. На великому ватмані паперу змодельуйте класну кімнату початкової школи відповідно до матеріально-технічного забезпечення, запропонованого розробниками Державного стандарту початкової освіти, авторами чинних Типових навчальних програм та сучасними науковцями для успішного впровадження педагогічних інновацій. Обмотивуйте модель класної кімнати.

Література

Основна

1. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>.
2. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2006. С. 364–401.
3. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

4. Концепція Нова українська школа. URL : [/https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol](https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol).
5. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. Київ : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. С. 162–169.
6. Професійний стандарт вчителя – міжнародний досвід. URL : <https://nus.org.ua/articles/profesijnyj-standart-vchytelya-mizhnarodnyj-dosvid/>
7. Луцик Д., Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : курс лекцій. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2010. 52 с.
8. Мішеня О. М. Педагогічні технології у початковій школі : методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять. Рівне, 2019. 40 с.
9. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий. Москва : НИИ школьных технологий, 2006. Т. 1. С. 7–16.
10. Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : методичні рекомендації до проведення семінарських занять. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2009. 52 с.
11. Химинець В., Кірик М. Інновації у початковій школі. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 312 с.
12. Химинець В. Інноваційна освітня діяльність. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 360 с.
13. Янкович О., Кузьма І. Освітні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2018. 266 с.

Додаткова:

14. Киричук О. Принцип розбудови інноваційної педагогічної системи освітнього закладу. *Рідна школа*. 2000. № 10. С. 3–4.
15. Красовицький М. Сучасні проблеми педагогічної науки в Україні. *Шлях освіти*. 2003. № 1. С. 2–7.
16. Кремень В. Особистісно-розвивальне навчання як науковий пріоритет. *Рідна школа*. 1998. № 11. С. 53–58.
17. Олійник В. Система педагогічної освіти та педагогічної інновації. *Директор школи*. 2001. № 4. С. 61–70.
18. Олійник О. Про трактування поняття «педагогічна технологія». *Рідна школа*. 2004. № 2. С. 16–19.
19. Остапчук О. Інноваційний розвиток педагогічних систем в умовах модернізації освіти. *Директор школи*. 2003. № 5–6. С. 149–153.

Практичне заняття № 2

СУЧАСНЕ ТРАДИЦІЙНЕ ТА ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Мета: ознайомити студентів із сучасним традиційним та особистісно орієнтованим навчанням учнів початкових класів, змістом ІК-технологій навчання, які мають місце у початковій школі.

Ключові поняття: традиційне навчання, особистісно орієнтоване навчання, інноваційні технології навчання, інформаційно-комунікаційні технології, медіатехнології, технології дистанційного навчання, початкова школа, учні початкових класів, учитель початкових класів.

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: порівнювати професійну діяльність педагога при традиційному й особистісно орієнтованому навчанні; володіти специфікою методики проведення традиційних і розвивальних уроків чи навчальних занять інтегрованого курсу «Я досліджую світ» («Я пізнаю світ»); студіювати ІК-технології, медіаосвітні та технології дистанційного навчання як інноваційні технології, що мають місце у сучасній початковій школі.

План

- 2.1. Традиційне та особистісно орієнтоване навчання.
- 2.2. Особливості методики проведення традиційних і розвивальних уроків чи навчальних занять інтегрованого курсу «Я досліджую світ» («Я пізнаю світ»).
- 2.3. ІК-технології як інноваційні технології навчання.
- 2.4. Медіаосвітні технології.
- 2.5. Технології дистанційного навчання у сучасній початковій школі.

Короткі теоретичні відомості

1.1. Традиційне та особистісно орієнтоване навчання

Традиційне навчання – це класно-урочна організація освітнього процесу. Основою положенням класно-урочної системи був чеський педагог, автор книги «Велика дидактика» Я.-А. Коменський. Основною

формою традиційного навчання є урок. Зміст навчання у кожному класі визначається навчальними планами і програмами. Урок проводиться за розкладом згідно з навчальним планом [1]. Місцем проведення уроку можуть бути класні кімнати, навчальні кабінети, майстерні, навчально-дослідні ділянки, географічний майданчик тощо.

За дидактичною метою сучасними науковцями виокремлено такі *типи уроків*:

1. «Урок засвоєння нової інформації.
2. Урок формування знань, умінь і навичок.
3. Урок застосування і закріплення знань, умінь і навичок.
4. Урок узагальнення і систематизації знань.
5. Урок контролю й оцінювання знань.
6. Комбінований урок» [1; 7].

У таблиці 1 ми порівнюємо особливості професійної діяльності й особистості педагога при традиційному та особистісно орієнтованому навчанні [7].

Таблиця 1

**Особливості професійної діяльності
й особистості педагога: традиційне та особистісно
орієнтоване навчання**

	<i>Традиційне навчання</i>	<i>Особистісно орієнтоване навчання</i>
1	2	3
Мета	Елементарні психологічні, педагогічні та професійні знання, вміння, навички.	Особистісно-професійний розвиток і саморозвиток як учня, так і вчителя.
Майбутній учитель	Об'єкт професійно-педагогічного впливу.	Суб'єкт навчально-пізнавальної професійної взаємодії.
Позиція педагога	Монологічна, авторитарна, прагнення до демократизації.	Діалог, демократизація, психолого-педагогічне забезпечення особистісно професійного розвитку учня.
Стосунки «педагог – учень»	Прямий або непрямий вплив.	Співпраця, співтворчість, педагогіка партнерства.
Діяльність учня	Репродуктивна.	Пошукова й дослідницька.

Зміст	Викладання елементарних теоретико-практичних особливостей професійної діяльності й особистості вчителя; організація підготовки майбутнього вчителя на концептуальній основі.	організація навчальної, пізнавальної та професійної діяльності; ознайомлення з новими освітніми технологіями; організація професійно-педагогічної підготовки як дослідницької діяльності, самодослідження.
Засоби, прийоми	Колективна, індивідуальна робота.	Діалог, моделювання, особистісно професійна рефлексія; проектування освітнього процесу на занятті на основі теоретичної моделі, діагностики і самодослідження.
Кінцевий результат	Система знань, умінь і навичок учня.	Готовність випускника школи до особистісно-професійного саморозвитку на основі індивідуальних програм.
Професійні якості	Наявність професійного ідеалу; емоційна стабільність; висока загальна і психолого-педагогічна культура; готовність до професійного саморозвитку.	Здатність бути успішним педагогом; здатність бути конкурентним; мати лідерські якості; наявність у педагога яскраво виражених індивідуальних особливостей, індивідуального стилю діяльності; цілісний гуманістичний світогляд, високий творчий потенціал; варіативність професійного мислення, позитивна «Я-концепція»; емпатія; толерантність.

2.2. Особливості методики проведення традиційних і розвивальних уроків чи навчальних занять інтегрованого курсу «Я досліджую світ» («Я пізнаю світ»)

У наступній таблиці ми аналізуємо наповнюваність структурованих елементів традиційних і розвивальних уроків чи навчальних занять [7].

Традиційний урок	Розвивальний урок чи навчальне заняття
<p><i>«Актуалізація опорних знань:</i> репродуктивна або продуктивна бесіда як метод навчання.</p>	<p><i>Актуалізація опорних знань:</i> спонукання вчителем різних форм до повторення необхідного матеріалу, практичних завдань, порівняння, зіставлення.</p>
<p><i>Сприймання та усвідомлення нового матеріалу:</i> інформація вчителя і пасивне слухання учня, що знижує пізнавальну активність; співбесіда з використанням життєвого досвіду дітей; спонукання вчителя до запам'ятовування і формування умінь (репродукція).</p>	<p><i>Сприймання та усвідомлення нового матеріалу:</i> здобуття знань за допомогою використання таблиць, схем, різних навчальних посібників, ІК-технологій; використання евристичної бесіди; створення проблемної ситуації; диференціація завдань; проблемно-пошуковий метод.</p>
<p><i>Закріплення знань, умінь і навичок:</i> робота під контролем учителя, завдання, орієнтовані на середнього учня, виконання вправ чи розв'язування подібних задач, прикладів за аналогією.</p>	<p><i>Закріплення знань, умінь і навичок:</i> диференційовані завдання індивідуального та групового характеру; різноманітність форм закріплення (індивідуальна, парна, групова, кооперативно групова); формування системи знань роботи над схемами, тестових завдань тощо.</p>
<p><i>Формування умінь і навичок учнів:</i> пояснення вчителя у формі бесіди (питання-відповідь); вироблення практичних умінь тренувальними вправами.</p>	<p><i>Формування умінь і навичок учнів:</i> кількість практичних завдань з переходом до самостійної роботи, з елементами диференціації, кількість тренувальних вправ та їх складність визначає розвиток учнів.</p>
<p><i>Контроль умінь та навичок:</i> заміна навчальної роботи із самоконтролю закликами "Будь уважним!", "Перевіряйте все"; домінує контроль лише за</p>	<p><i>Контроль умінь та навичок:</i> ускладнення завдань в певній послідовності; одночасне опрацювання прийомів і способів перевірки;</p>

<p>готовим результатом.</p> <p><i>Домашнє завдання:</i> трениувальні завдання: прочитати, вивчити, опрацювати, переказати, списати текст з книжки; диференційовані; використання міжпредметних зв'язків.</p>	<p>самоперевірка.</p> <p><i>Домашнє завдання:</i> завдання продуктивного характеру на порівняння, доведення (скласти оповідання, казку, твір за спостереженням; придумати цікаве закінчення; намалювати малюнки простим олівцем з метою розміщення у порядку дій товаришем; зробити лялькову виставу, рекламу, подумати, на яку телепрограму схожий твір; придумати задачу, провести тривалі спостереження, знайти матеріал у довідковій та енциклопедичній літературі для проведення наступного уроку; демократична диференціація – завдання пропонується на вибір учнів».</p>
---	---

2.3. ІК-технології як інноваційні технології

У Державному стандарті початкової освіти, прийнятому 21 лютого 2018 р., зазначено: «Технології формування інформаційно-комунікаційної компетентності як інноваційні технології навчання представляють групу технологій, що передбачають опанування основ цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечно та етично використовувати засоби інформаційно-комунікаційної компетентності в навчанні та повсякденних життєвих ситуаціях» [2].

За О. Янкович, інформаційно-комунікаційні технології – це «освітні технології, які використовують спеціальні способи, програмні й технічні засоби (кіно-, аудіо-, відеозаписи; комп'ютери, телекомунікаційні мережі), які забезпечують та підтримують інформаційні та комунікаційні процеси» [11, с. 120].

Зазначено, що ІК-технології навчання є ширшим поняттям, а медіаосвітні технології – вузьчим.

До основних напрямів використання інформаційних технологій сучасні науковці відносять:

- «створення й демонстрацію презентацій;
- використання електронних навчальних посібників;
- використання інтерактивної дошки;

- використання комп'ютерних ігор;
- застосування Інтернет-ресурсів» [11; 12].

Так, наприклад, у початковій школі важливо є створення анімацій, ілюстрацій, схем, які рухаються. Дітям такий процес є особливо цікавим.

Щодо особливостей електронних навчальних посібників, то учителям потрібно пам'ятати, що він слугує і довідником, і репетитором, і тренажером.

Сьогодні, в час технологізації та комп'ютеризації важливу роль в освітньому процесі початкової школи заслужують інтерактивні дошки як уміла інтеграція звичайної маркерної дошки та можливостей комп'ютерів [12].

Учням початкової школи особливо цікаво займатися на уроках, якщо учитель пропонує їм грати в комп'ютерні дидактичні ігри. Учні беруть гаджети і з відповідно поставленим завданням використовують їх. Учителям потрібно пам'ятати про використання Інтернет-ресурсів і яку загрозу вони можуть приховувати. Потрібно привчати учнів правильно і з користю взаємодіяти із комп'ютерною технікою. У цьому ми повністю погоджуємося із сучасними науковцями [11, с. 126].

2.4. Медіаосвітні педагогічні технології

Ми подаємо поняттєво-категоріальний тезаурус: «медіаосвіта», «медіаосвітня технологія», «медіаграмотність».

Медіаосвіта у сучасній початковій школі представляє «практичну підготовку дитини молодшого шкільного віку до ефективної взаємодії з медіа, тобто використанням друкованих, аудіовізуальних, комп'ютерних та інтернет-технологій» [10; 11].

Медіаосвітня технологія – це «технологічний процес способів, дій, методів з метою формування медіакультури» [11]. Вона пов'язана із такими поняттями як «медіаграмотність», «медіакомпетентність», «медіаобізнаність». Особливо на медіаграмотності зосереджена увага у державних освітніх документах, зокрема у Концепції «Нова українська школа». Тому на сучасному етапі творення НУШ важливо здійснювати освіту через медіазасоби, а саме: мережу Інтернет, телевізійні програми, пресу, дитячу періодику, радіопередачі тощо.

Зосереджуємо увагу, що у початковій школі важливе місце посідають *мультимедіатренажери* як навчально-тренувальні програми. Наприклад, учні за допомогою медіатренажерів вивчають таблицю множення, літери абетки, тобто програмні продукти. Наприклад, акцентуємо на таких телевізійних програмах: «Уроки Тітоньки Сови», «Мудрі підказки», «Грамотійка допомагає друзям» тощо.

Зазначаємо, що сьогодні не лише в школах стали поширеними *фонохрестоматії* як педагогічний програмний засіб, представлений музичними творами чи декламацією художнього слова. На уроках у

сучасній початковій школі часто використовуються також *медіатексти*, найбільш популярними серед яких є анімаційні фільми, кінофільми, телевізійні програми, графіка, відеоролики, слайди, фотографії та ін.

Учителеві потрібно пам'ятати, що медіаосвітні технології в початковій школі служать засобом дієвим, допоміжним, але не основним.

На батьківських зборах потрібно обов'язково акцентувати на тому, що через Інтернет діти віддаляються один від одного. Ми повністю погоджуємося із науковцями О. Янкович та І. Кузьмою в тому, що на першому місці має бути створення атмосфери родинної любові [11]. З цією метою доцільно придбати дитині домашнього улюбленця чи надавати перевагу спільним походам в музеї, театри, кінотеатри; після уроків діти обов'язково мають відвідувати різні гуртки, щоб менше часу приділяти гаджетам.

2.5. Технології дистанційного навчання

Як засвідчують сайти Інтернету, Європейський навчальний фонд на платформі Open Space опублікував *десять порад щодо дистанційного навчання для вчителів*:

1. «Приймайте етапи розвитку дистанційного навчання. Обмін досвідом між колегами сприятиме покращенню якості надання освітніх послуг. Технології дистанційного навчання повинні вдосконалювати ваші професійні навички, а не змінювати їх.

2. Стежте за результатами навчання, ставлення своїх учнів до такого навчання та своїм добробутом. Не намагайтеся давати більше інформації для учнів – краще менше, але з користю.

3. Використовуйте різні методи та прийоми під час дистанційного навчання. Для досягнення відмінного результату можна поєднувати стандартні методи із цифровими технологіями. Це надасть вашим урокам різноманітності, але водночас не забувайте про почуття міри.

4. Плануйте свій час. Для кожного уроку близько 20 хв. знадобиться на виклад теоретичного матеріалу, а решта часу – для практики, застосування та закріплення матеріалу. Найважливіше, при будь-якій формі навчання, залишається спілкування з учнями. Відеочати з учнями мають стати нормою.

5. Розподіляйте великі завдання на етапи з чіткими часовими рамками. Так учням легше й зрозуміліше опрацьовувати матеріал.

6. Мотивуйте себе та своїх учнів. Оцінюйте, вдосконалюйте кожен урок та насолоджуйтесь досягнутим успіхом. Будьте взірцем для наслідування та будьте в мережі в зазначений час. Не порівнюйте результати під час дистанційного навчання з тими, що прогнозували отримати в класі.

7. Навчайтеся вчитися. Показуйте своїм учням, що ви готові до змін і вмiєте використовувати в освітньому процесі сучасні технології.

8. Довіряйте керівництву та своїм співробітникам. Ваші досягнення будуть оцінені так само, як під час звичайних уроків.

9. Отримуйте зворотній зв'язок від колег та учнів. Відгуки від учнів, батьків та колег покращують якість уроків та збільшують зацікавленість до них.

10. Насолоджуйтеся своєю професією. Ваша діяльність важлива для суспільства та країни. Ви впливаєте на розвиток та становлення майбутнього» [14].

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень

2.1. Тезисно законспекуйте сучасні освітні документи: Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепція «Нова українська школа» про формування інформаційно-комунікаційних компетентностей в учнів початкової школи;

2.2. Ознайомтеся із дисертацією Р. Даниляк «Моральне виховання учнів початкової школи засобами дитячої періодики» і выпишіть перелік дитячих журналів та газет, які науковець пропонує вчителям початкових класів, батькам, родинам читати та працювати з ними дітям молодшого шкільного віку.

2.3. Розмежуйте поняття: «інформаційні технології», «медіаосвітні технології», «технології дистанційного навчання».

Частково-пошуковий рівень

2.4. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.5. Користуючись довідково-енциклопедичною літературою, сайтами Інтернету, підготуйте доповіді та повідомлення на теми:

- а) Виклики та перспективи ІКТ у сучасній початковій школі;
- б) Батьківська медіаосвіта.

Творчий рівень

2.6. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про доцільність використання мультимедійних тренажерів, які мають місце у сучасних школах України.

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. Опишіть роль учителя в умовах впровадження ІК-технологій.

3.2. Виконайте тестові завдання:

Тестові завдання (множинні тести)

1. «Особистісно орієнтований підхід визначає:
 - а) вчитель – суб'єкт педагогічного впливу;
 - б) суб'єкт-суб'єктне рівнопартнерське навчальне співробітництво;
 - в) учень – об'єкт навчального процесу.
2. Який із фрагментів уроків можна віднести до особистісно орієнтованого:
 - а) учитель повідомляє клас, що спочатку покаже дослід, після чого учні його замалюють та запишуть і приступлять до розв'язання проблемних ситуацій;
 - б) урок про три стани води учитель почав з питань, записаних на дошці (Як одним словом можна сказати, що таке лід, сніг, дощ? Звідки береться вода у річках?);
 - в) учні прогнозують тему уроку після розгаданого ними кросворда.
3. Який із фрагментів уроку відноситься до особистісно орієнтованого:
 - а) вчитель задає всім учням однакове домашнє завдання;
 - б) вчитель задає домашнє завдання трьох рівнів складності, утворивши три групи учнів;
 - в) учитель задає учням самим вибрати із 9-ти завдань три і виконати їх.
4. Який із фрагментів уроку відноситься до особистісно орієнтованого:
 - а) учитель розповідає новий матеріал, використовуючи розповідь, після чого переходить до діалогу;
 - б) учитель пояснює матеріал, використовуючи мультимедійну презентацію;
 - в) учитель дає запитання, після чого учні переглядають відеофільм і дають відповіді» [8].

Парна робота

3.3. Розробіть поради батькам про дотримання етичних засад і моральних цінностей у медіапросторі.

Групова робота

3.4. Розробіть правила роботи учня з комп'ютером. Опишіть переваги та недоліки комп'ютера.

3.5. Розробіть таблицю, у якій розкрийте переваги медіауроків у порівнянні з традиційними уроками чи навчальними заняттями інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Кооперативно-групова робота

3.6. Розробіть леп-буки про мультимедіатренажери та дитячу періодику.

3.7. Допишіть правила для проведення дистанційної роботи учителя початкової школи.

Література **Основна**

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2006. С. 364–401.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdvyv-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>.
3. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Концепція Нова українська школа. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
5. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. Київ : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. С. 162–169.
6. Професійний стандарт вчителя – міжнародний досвід. URL : <https://nus.org.ua/articles/profesijnyj-standart-vchytelya-mizhnarodnyj-dosvid/>
7. Луцик Д., Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : курс лекцій. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2010. 52 с.
8. Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : методичні рекомендації до проведення семінарських занять. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2009. 52 с.
9. Химинець В., Кірик М. Інновації у початковій школі. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 312 с.
10. Химинець В. Інноваційна освітня діяльність. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 360 с.
11. Янкович О., Кузьма І. Освітні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2018. 266 с.

Додаткова:

12. Інформаційні технології і засоби навчання : збірник наукових праць / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука ; Інститут засобів навчання АПН України. Київ : Атіка, 2005. 272 с.
13. Кремень В. Особистісно-розвивальне навчання як науковий пріоритет. *Рідна школа*. 1998. № 11. С. 53–58.
14. Технології дистанційного навчання для вдосконалення професійних навичок. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/tehnologiyi-distancijnogo-navchannya-dlya-vdoskonalennya-profesijnih-navichok-opublikovano-poradi-d>

Практичне заняття № 3

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНО-РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Мета: ознайомити студентів зі змістом технологій особистісно-розвивального навчання, їх завданнями, формами й методами.

Ключові поняття: сучасні державні освітні документи, технології особистісно-розвивального навчання, дитиноцентризм, технології критичного мислення, кейс-технології, технології проблемного навчання, метод дискусії, початкова школа, учні початкових класів.

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: розробляти моделі особистісно-орієнтованої (дитиноцентристської) педагогіки; аналізувати історію виникнення технологій особистісно-розвивального навчання, студіювати зміст, мету та завдання технологій критичного мислення, кейс-технологій і технологій проблемного навчання; вміти розробляти дискусії в освітньому процесі початкової школи.

План

3.1. Особистість дитини як об'єкт і суб'єкт в освітніх технологіях. Моделі особистісно орієнтованої (дитиноцентристської) педагогіки.

3.2. Зміст, мета і завдання технологій особистісно-розвивального навчання.

3.3. Технології критичного мислення.

3.4. Кейс-технології.

3.5. Технології проблемного навчання.

3.6. Метод дискусії в освітньому процесі початкової школи.

Короткі теоретичні відомості

3.1. Особистість дитини як об'єкт і суб'єкт в освітніх технологіях. Моделі особистісно орієнтованої (дитиноцентристської) педагогіки.

Особистісно орієнтоване навчання виходить із «самоцінності особистості, її духовності та суверенності. Його метою є формування людини як неповторної особистості, творця самого себе і своїх обставин» [9].

Дитиноцентризм – це «особистісно орієнтована модель виховання дитини, призначенням якої є розширення її можливого життєвого шляху та саморозвитку на засадах гуманізації реального буття дитини, посилення уваги до системи її цінностей та інтересів задля формування в неї основ життєвої компетентності» [15].

Визначальним для особистісно орієнтованого навчання є соціокультурний діалог у контексті «педагог-дитина» на основі її розуміння, прийняття і визнання.

Сучасні науковці *Н. Гриньова, О. Пехота* виокремлюють три моделі особистісно орієнтованої педагогіки: соціально-педагогічну, предметно-дидактичну та психологічну.

Соціально-педагогічна модель виражена одноманітністю навчальних програм, різноманітних методів та прийомів, форм навчання. Вона побудована на авторитарному режимі.

Предметно-дидактична модель особистісно орієнтованої педагогіки інтегрується із предметною диференціацією, побудованою з урахуванням складностей та обсягом навчального матеріалу, що охоплює завдання з пониженою та підвищеною складністю. Ця модель студіює факультативні курси, навчання здійснюється за допомогою поглиблених програм.

Психологічна модель особистісно орієнтованої педагогіки окреслює пізнавальні здібності учнів [8; 9].

3.2. Зміст, мета і завдання технологій особистісно-розвивального навчання

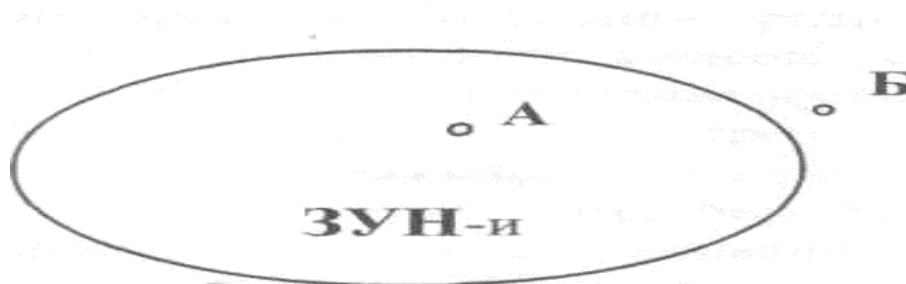
Особистісно-розвивальне навчання – група ідей та концепцій навчання, центральною в якій є особливість людини, яка розвивається. Особистісний розвиток розуміють як розвиток мислення, пам'яті, творчих здібностей і якостей.

Ідею розвитку першим у школі реалізував учитель *Кун (Конфуцій)*. Навчання проводилося у формі вільних бесід шляхом роздумів, дискусій. Ідеї Конфуція розвивали грецькі мислителі *Сократ, Демокрит, Квінтіліан*, а також педагоги пізнішого часу *Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо* та ін.

Термін «розвивальне навчання» запровадив *Й.-Г. Песталоцці* (кінець XVIII ст.). Концепцію розвивального навчання запропонував педагог XIX ст. *К. Ушинський*. Значний внесок у розвиток розвивального навчання зробив *Г. Ващенко*. Цілісна система розвивального навчання молодших школярів у різних видах діяльності була розроблена педагогом-гуманістом XX ст. *В. Сухомлинським* [7].

Загальновідомими системами розвивального навчання у вітчизняній психолого-педагогічній науці вважаються загальнорозвивальна дидактична система за концепцією *Л. Занкова*, побудована на засадах діяльнісного підходу система *Д. Ельконіна*, *В. Давидова* та ін.

У концепції *Л. Виготського* розкрито «зону найближчого розвитку дитини», згідно з трактуванням якої потрібно не обмежуватися фіксацією уже досягнутих інтелектуальних можливостей дитини, а вірити, що у процесі співпраці з дорослими дитина зуміє розширити їх. Ідеї концепції відображені у схематичному малюнку 1:

Малюнок 1. «Зона найближчого розвитку» [2]

Ідею концепції *Ельконіна-Давидова* можна висловити так: «у молодшому шкільному віці шляхом спеціально побудованого навчання у дитини можуть бути сформовані здібності до самовдосконалення, саморозвитку, самопізнання, тобто дитина повинна поступово, за час навчання в молодших класах, набути вміння навчатися» [2].

Технологію розвивального навчання, спрямовану на загальний розвиток здібностей учнів, підтримав також *Л. Занков*. На його думку, ефективною формою здійснення контролю освітнього процесу в системі розвивального навчання є ведення щоденника, який за формою відрізняється від традиційного шкільного. Він допомагає учневі утвердитися як особистості, зокрема, дає можливість критично мислити, системно діяти, постійно розвиватися. Це яскравий приклад формування самооцінки, самоствердження, самореалізації кожної особистості. Особливості цього щоденника полягали у його змісті, представленому через «рубрики, в яких учні виражали своє ставлення до себе, до навчальної діяльності, до світу: "Мені дуже подобається" "Ніяк не можу зрозуміти", "Хочу знати", "Хочу вміти", "Хочу стати", "Візитна картка вчителя", "Моє здоров'я" та ін. Існували такі *позначки*: *А* – акуратність; *К* – краса; *Пр* – правильність; *В* – вигадка; *Гр* – грамотність; *Тр* – труднощі; *І* – інтерес; *Р* – розуміння; *Ст* – старанність; *Кр* – контроль» [7].

Отже, розвивальне навчання впливає і на розвиток емоційної сфери учнів.

3.3. Технології критичного мислення

Критичне мислення – це «ретельно обдумане, зважене рішення стосовно певної думки; організований процес, спрямований на активну діяльність, осмислення, аналіз, рефлексію; процес, який починається з постановки проблеми, продовжується пошуком і осмисленням інформації, закінчується прийняттям відповідного рішення» [14, с. 111].

Основні етапи технології формування критичного мислення:

- 1 – сформулювати проблему;
- 2 – осмислити набуті нові знання для вирішення проблеми;
- 3 – здійснити рефлексію через виконання практичних робіт чи творчих завдань.

Типовими інтерактивними вправами для школярів з метою формування критичного мислення є такі: «Метод ПРЕС» (Я вважаю...; Тому що..., Наприклад..., Отже...); «Наведи порядок», «Вилучи зайве», «Запитання відповідь», «Вірю – не вірю» та ін.

Акцентуємо увагу на інтерактивній вправі «Шерлок Холмс». Методика її проведення полягає у тому, що спочатку учні мають об'єднатися в декілька команд, обрати лідера – Шерлока Холмса, повідомити гравцям правила гри (скласти схеми, тексти, малюнки із помилками, однаковими для всіх груп). Завданням є віднайти ці помилки Шерлоком Холмсом. Перемагає та команда, у якій Шерлок Холмс виявиться найкращим детективом у віднаходженні якомога більше помилок [14, с. 116].

3.4. Кейс-технології

Батьківщиною кейсів є Сполучені Штати Америки, зокрема Школа бізнесу Гарвардського університету, в якій 1920 р., окрім традиційних, в освітній процес вводилися додаткові заняття у формі дискусії зі студентами в контексті розв'язання конкретної ситуації (випадку).

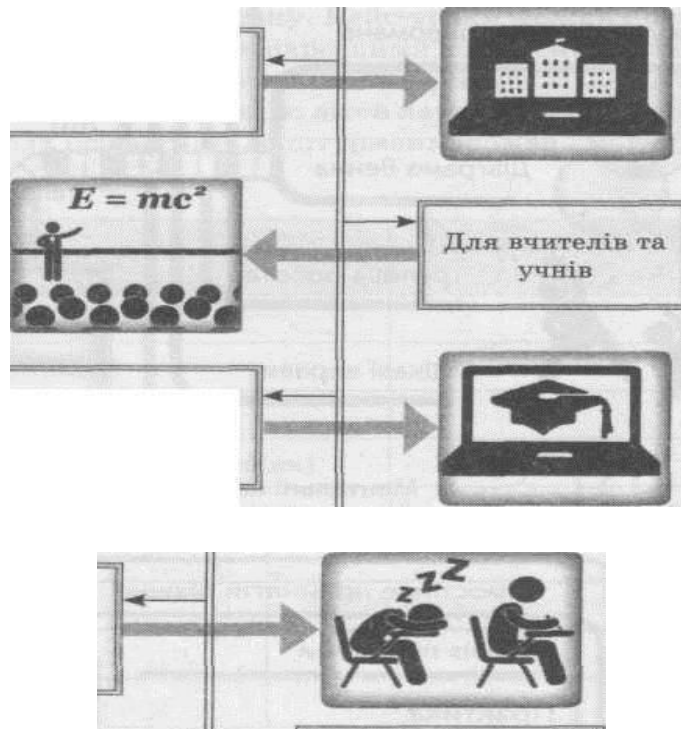
Аналіз довідково-енциклопедичної літератури та сайтів Інтернету засвідчує, що слово «кейс» у перекладі з лат. мови означає «заплутаний випадок, ситуація» [10].

«Кейс-технологія» – це «технологія впровадження кейс-методів в освітній процес початкової школи, зокрема на кейс-уроках» [10].

«Кейс-уроки» – це «інноваційний підхід у навчанні, під час якого розв'язується головна проблема школи: як поєднати теорію з практикою і знання з компетенціями, як підготувати дитину до самостійного життя в соціумі» [10].

«Кейс-методи» – це «акселеративні методи, які допомагають здійснювати особистісно орієнтоване навчання, в центрі якого є учень, учнівська спільнота; це навчання, засноване на педагогічному партнерстві» [10].

У наведеному нижче малюнку 2 представлено призначення кейс-технологій:

Малюнок 2. Призначення кейс-технологій [10]

Детальний аналіз науково-методичної та психолого-навчальної літератури дає змогу стверджувати, що кейс-технологія у початковій школі є узагальненою назвою навчальних технологій. Найсуттєвішими *методами* цієї технології є метод ігрового проєктування, метод дискусії, розбору ділової кореспонденції, ситуаційного аналізу, ситуаційно-рольових ігор, метод інциденту тощо.

Так, наприклад:

- «метод дискусії» охоплює такі інтерактивні вправи: "Займи позицію", "Ток-шоу", "Коло ідей", "Акваріум", "Дискусійна шкала", "Понятійна таблиця", "Гранування", "Діаграма Венна";

- метод інциденту (зіткнення) охоплює такі вправи інтерактивного характеру: "Розминка", "Асоціативний куш", "Кубування", "Сенкан", "Метод прес", а також *прийоми розвитку креативності*: "Придумування історії із шостим кінцем", "Створення вінегрету казок", "Фантастичні гіпотези на зразок «Що було б, якби...»" та ін.» [10].

Сучасний науковець О. Янкович виокремлює такі етапи проведення кейс-технологій:

1 – «індивідуально-організаційний (ознайомлення з ситуацією, виявлення проблем, аналіз інформації);

2 – інтерактивна групова діяльність (уточнення проблем, створення альтернативних рішень, виявлення переваг і недоліків кожного рішення, оцінка альтернатив);

3 – індивідуально-групова робота (прийняття рішення, підготовка звіту і презентація)» [14, с. 92].

Отже, кейс-технології як особистісно орієнтовані технології навчання учнів початкової школи відіграють важливу роль у модернізації початкової освіти, оскільки в них є новизна, вони цікаві для проведення та результативні у кінцевому результаті.

3.5. Технології проблемного навчання

У перекладі з грецької, за визначенням Енциклопедії освіти, слово «*проблема*» тлумачиться як «задача, утруднення». У ширшому розумінні це поняття розглядається як «складне теоретичне або практичне питання, що потребує розв'язання, вивчення й дослідження; в науці – суперечлива ситуація, що виступає у вигляді протилежних позицій в поясненні будь-яких явищ, об'єктів, процесів і потребує адекватної теорії для її розв'язання» [15].

Проблемне навчання полягає у вмілому поставленні проблемного запитання чи завдання, яке завжди містить приховану суперечність. Таку усвідомлену суперечність науковці вбачають у створеній проблемній ситуації.

Проблемна ситуація – «ситуація, яка здійснюється з метою розв'язання суперечності між складністю, яку необхідно подолати, і недостатністю засобів, які використовуються для досягнення відповідної мети» [1].

Сучасний науковець О. Янкович студіює такі етапи проблемного навчання:

1 – «створення проблемної ситуації через визначення суперечностей;

2 – надання допомоги через сукупність навідних запитань шляхом здійснення індивідуального та диференційованого підходів;

3 – надання необхідної допомоги; організація рефлексії; висновки, узагальнення;

4 – повернення до проблемної ситуації» [14, с. 89].

Ми погоджуємося із думкою науковців, що учитель, готуючись до уроку, повинен з'ясувати, що цікавого є в темі, де в житті можна отримати

інформацію, як можна вирішити цю проблему. У наведеній нижче таблиці 3 ми подаємо етапи здійснення проблемного навчання [7].

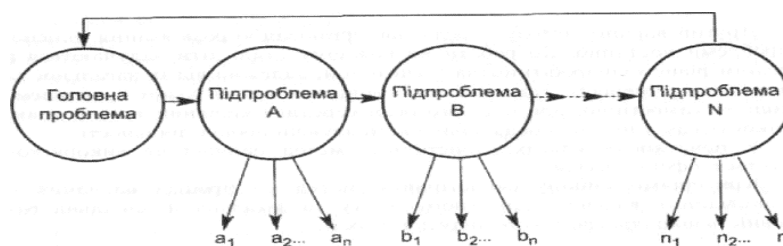
Таблиця 3

Етапи здійснення проблемного навчання

Дії викладача	Дія учня
Створення проблемної ситуації.	Усвідомлення суперечностей у навчальному матеріалі.
Організація та формулювання проблеми, яка вивчається.	Формулювання навчальної проблеми. Висунення гіпотези.
Організація пошуку формулювання гіпотези.	Процес перевірки гіпотези шляхом наукового пошуку чи проведення експерименту.
Організація перевірки гіпотези.	Аналіз отриманих результатів,
Узагальнення результатів.	формулювання висновків щодо їх використання у житті.

У навчально-методичному посібнику «Методика навчання природознавства в початкових класах» Т. Байбери ці етапи подані за допомогою схем, представлених нами нижче.

Схема 2

«А, В, ..., N – це репродуктивні запитання, які актуалізують опорні знання та уміння, що є основою пошуку шляхів розв'язання кожної підпроблеми, і, відповідно, – проблеми загалом» [1, с. 164].

Схема 3

«А, В, ..., N – це репродуктивні запитання, які актуалізують опорні знання про об'єкти, явища та уміння, що є основою пошуку шляхів розв'язання кожної підпроблеми, і, відповідно, – цілісної проблеми» [1, с. 164].

Зазначаємо, що у контексті здійснення проблемного навчання учнів можна запропонувати цілу низку *соціально-моральних завдань*, кожне

наступне з яких передбачає наявність певного життєвого досвіду учнів та поступово ускладнюється.

3.6. Метод дискусії в освітньому процесі початкової школи

До технології проблемного навчання відносимо метод проведення дискусії. Наводимо авторський приклад цієї методики, представлений у методичних рекомендаціях до проведення семінарських занять з цієї дисципліни (2009 р.) [17].

Утворюються дві команди: перша – «стверджувальна», друга – «заперечна». У своїх міркуваннях, твердженнях потрібно використовувати такі фрази: «Я вважаю ...», «На мою думку ...», «Я з вами частково згоден, але...», «Я поважаю вашу думку, але...», «Я з вами не згоден ...», «Це не має значення».

Дискусія на тему: «Весна – найкраща пора року» і «Весна – не найкраща пора року»

«Стверджувальна» команда повинна довести, що весна – найкраща пора року, а «заперечна» – навпаки.

«Так, перша команда висловлює думку про те, що весна є найкращою порою року, оскільки у цей час все пробуджується від зимового сну, все оживає, починає рости, розвиватися, квітнути. Учасники "заперечної" команди заперечують, наприклад, таким чином: "Ми погоджуємося з думкою першої команди, проте, на наш погляд, таке пробудження часто призводить до швидкого танення снігу і появи повені, змиванню поживних речовин із верхнього шару ґрунту".

Учасники "стверджувальної" команди доводять, що весна є радісною порою року, оскільки з її приходом пов'язаний цілий цикл Пасхальних свят. Друга група заперечує це використанням піротехніки дітьми, у тому числі, й дітьми молодшого шкільного віку, що часто призводить до трагічних випадків.

Гравці першої групи стверджують, наприклад, що у весняну пору року є можливість привітати усіх жінок, матерів з чудовими святами. Друга група акцентує на тому, що частими подарунками стають оберемки квітів, в тому числі й тих, які занесені у Червону книгу України (підсніжники, проліски, шафрани).

Група першої команди акцентує увагу, що весна є найкращою порою року, бо у цю пору земля, зігріта сонячними променями, є сприятлива для різних видів сільськогосподарської праці. Інша група може стояти на позиції, що багато людей, особливо сільської місцевості, перевтомлюються на полях, а надмірна фізична праця є завжди шкідлива для здоров'я.

Також дотепною може бути думка щодо прильоту пернатих друзів навесні, які на своїх крилах несуть радість і втіху малечі й дорослим. Заперечним може стати твердження другої команди в тому, що із поверненням птахів навесні можливе інколи зараження пташиним грипом.

Групою гравців першої команди може бути названий той факт, що навесні стає тепліше, бо сонце піднімається вище. Учасники заперечної групи можуть спростувати, оскільки часто з таким потеплінням поширюються інфекційні віруси» [17].

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень

2.1. Користуючись сайтами Інтернету, тезисно законспекуйте зміст чинних навчальних програм «Розвивальне навчання», розробниками якої є авторський склад харківських науковців і чинну навчальну програму «Розвивальне навчання» (за концепцією Ельконіна-Давидова).

2.2. Прочитайте та проаналізуйте наукову працю В. Давидова «Проблеми розвиваючого навчання» [3].

2.3. Проаналізуйте працю В. Сухомлинського «Серце віддаю дітям», напишіть твір про його погляди у контексті особистісно-розвивального навчання учнів Павлиської школи, що на Кіровоградщині.

2.4. Дайте визначення поняттям: «проблемне навчання», «проблемна ситуація», «евристичний метод».

Частково-пошуковий рівень

2.5. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.6. Користуючись довідково-енциклопедичною літературою та сайтами Інтернету, підготуйте доповіді, повідомлення:

а) Дитиноцентризм у Новій українській початковій школі;

б) Кейс-технології в освітньому процесі початкової школи.

2.7. Опишіть роль учителя в умовах впровадження особистісно-розвивальних технологій.

Творчий рівень

2.8. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію «Ідеї особистісно-розвивального навчання Л. Занкова у сучасній початковій школі».

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою діаграми Венна проілюструйте спільні та відмінні принципи технологій кейсів та ідей особистісно-розвивального навчання Л. Виготського, Ельконіна-Давидова та Л. Занкова.

Парна робота

3.2. У підручниках для початкової школи знайдіть проблемні ситуації та розкрийте шляхи їх розв'язання, керуючись схемою автора Т. Байбари, представленою нами у коротких теоретичних відомостях.

3.3. Розробіть, керуючись щоденником Л. Занкова, власний варіант щоденника для учнів початкової школи із рубриками, які б розкривали результати їхньої навчальної діяльності.

3.4. Розмежуйте зміст проблемного навчання та кейс-навчання учнів початкової школи.

Групова робота

3.5. У створених групах розв'яжіть подані соціально-моральні завдання:

«Завдання 1. Чи може бути природа вашим другом? Відповідь обґрунтуйте, використовуючи приклади із власного життя.

Завдання 2. Доведіть, що кожна людина може "відкрити" для себе довкілля.

Завдання 3. Із перелічених нижче якостей людини виберіть ті, які, на вашу думку, є обов'язковими у здійсненні дружних стосунків з природою (принциповість, обов'язковість, бажання спілкуватися, самовпевненість, відповідальність, лідерство, бажання володарювати) тощо.

Завдання 4. Чому вважають, що найбільшим звіром на Землі є людина?

Завдання 5. Чи погоджуєтеся ви із думкою "За кожну приручену тварину потрібно нести велику відповідальність перед Богом"?

Завдання 6. У парах доведіть істинність думки: "Із Природою людині треба жити у великій гармонії".

Завдання 7. Уявіть собі, що ви – міністр екології. Наведіть приклади своїх дій з метою встановлення в місті дружніх взаємостосунків жителів і Матінки-Природи. Запропонуйте конкретні справи» [7].

3.6. Користуючись прикладом, наведеним науковцем О. Янкович, на великому ватмані паперу змодельуйте питання-завдання для проведення групової роботи у контексті розв'язання кейсу «Чому виникає страх під час усних відповідей», зміст якого наводимо нижче:

«Дмитрик ретельно готувався до уроку. Навіть мамі й татові розказав, про що розповідатиме завтра. А в школі, коли підняв руку, то дуже захвилювався, оскільки звідкись підкотився клубочок страху. Прискорилося дихання, встав, почав говорити і відчув, що тремтить голос. І від того геть усе забув».

Чому таке трапляється з молодшими школярами? Чи бувають такі хвилювання в старшокласників? Як вони їх подолали? Що ж таке страх?

Як він виникає? Як побороти страх, тривогу й хвилювання під час відповідей у класі й відповідальних виступів? Яких людей ми називаємо харизматичними? Чи їм властиві страхи під час публічних виступів?» [14, с. 94].

Кооперативно-групова робота

3.7. Створіть текст, який можна використати на одному з уроків початкової школи, допустивши помилки для проведення вправи «Шерлок Холмс».

3.8. У групах придумайте тематику дискусій і напишіть ідеї для стверджувальної чи заперечної команд (наприклад, «Осінь (зима, літо) – найкраща чи не найкраща пора року», «Комп'ютер – це добре чи погано», «Електронний підручник – це добре чи погано», «Ідеї фінської школи в умовах впровадження НУШ – позитивні та негативні сторони»).

Література *Основна*

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства у початкових класах : навч. посіб. Київ : Веселка, 2009. 174 с.
2. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студ. вищих навч. закладів. Дрогобич : Коло, 2006. С. 364–401.
3. Давидов В. В. «Проблеми розвиваючого навчання». Москва : Директ-Медіа, 2008. 613 с.
4. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>.
5. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
6. Концепція Нова українська школа. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
7. Луцик Д., Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : курс лекцій. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2010. 52 с.
8. Педагогічні технології : теорія та практика : навч.-метод. посіб. / за ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава : АСМІ, 2006. 230 с.
9. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології. Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, корективи. Київ, 2000. 370 с.

10. Плющ Ю. О. Кейс-технологія в початковій школі : poradnik dla vchytelya. Харків : Вид. група «Основа», 2019. 127 с.
11. Професійний стандарт вчителя – міжнародний досвід. URL : <https://nus.org.ua/articles/profesijnyj-standart-vchytelya-mizhnarodnyj-dosvid/>
12. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. Київ : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. С. 162–169.
13. Химинець В., Кірик М. Інновації у початковій школі. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 312 с.
14. Янкович О., Кузьма І. Освітні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2018. 266 с.

Додаткова:

15. Дитиноцентризм як особистісно орієнтована модель навчання та виховання. URL : https://molchanov.io.ua/s2285891/ditinocentrizm_yak_osobistisno-orintovana_model_navchannya_ta_vihovannya
16. Мішеня О. М. Педагогічні технології у початковій школі : методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять. Рівне, 2019. 40 с.
17. Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : методичні рекомендації до проведення семінарських занять. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2009. 52 с.

Практичне заняття № 4

ІНТЕРАКТИВНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Мета: ознайомити студентів із роллю і місцем інтерактивного навчання, інтерактивною технологією, технологією організації групової форми навчальної діяльності, рівневою диференціацією, методом проєктів.

Ключові поняття: інтерактивне навчання, інтерактивні методи навчання, технологія групової навчальної діяльності, рівнева диференціація, метод проєктів, початкова школа.

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: розкривати зміст інтерактивного навчання, орієнтуватися в інтерактивних методах навчання, які мають місце в освітньому процесі початкової школи, визначати функції та переваги групової форми навчальної діяльності; студіювати диференціацію як одну із форм інтерактивного навчання молодших школярів, класифікувати проекти, розробляти їх.

План

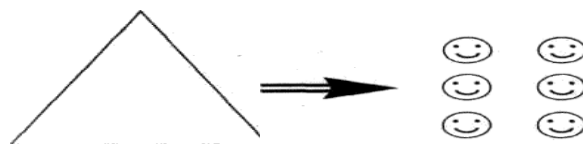
- 4.1. Інтерактивне навчання. Інтерактивні методи навчання.
- 4.2. Диференціація як одна із форм інтерактивного навчання молодших школярів. Технологія рівневої диференціації.
- 4.3. Технологія організації групової форми навчальної діяльності.
- 4.4. Метод проектів у початковій школі.

Короткі теоретичні відомості

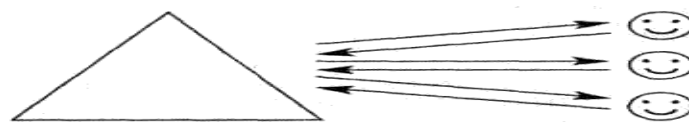
4.1. Інтерактивне навчання. Інтерактивні методи навчання

«На початку ХХІ ст. виникло нове дидактичне поняття – *інтерактивне навчання* як співнавчання, взаємонавчання, під час якого учень і учитель є рівноправними суб'єктами. Сучасними вченими продемонстровано різні підходи щодо розкриття активної, пасивної та інтерактивної моделей навчання. Їх ми представляємо нижче у схематичних малюнках 1, 2, 3» [7].

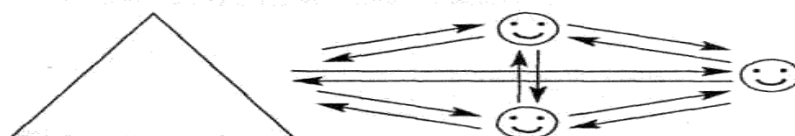
1. «Пасивна модель навчання – «Монолог»:

2. «Активна модель навчання – «Діалог», «Полілог»:

3. «Інтерактивна модель навчання – групова форма навчальної діяльності»:

Наводимо приклад методики проведення *інтерактивної вправи «Шість капелюхів»*. Так, учителем готується шість кольорових

«розумних» капелюхів (білий, червоний, чорний, жовтий, зелений, блакитний). Кольори символізують шість різних способів мислення («капелюхами» можуть слугувати кольорові аркуші паперу): «білий – пов’язаний з пошуком та аналізом інформації, червоний – висловлюються припущення, керуючись емоціями та позитивними чи негативними відчуттями; чорний – проходить осмислення лише недоліків досліджуваного явища чи предмета; жовтий – здійснюється пошук та проводиться аналіз лише позитивної інформації; зелений – асоціюється з процвітанням, тому передбачає пошук креативних рішень; блакитний – проводить узгодження роботи усіх капелюхів шляхом знаходження нейтральних елементів» [11, с. 63].

4.2. Диференціація як одна із форм інтерактивного навчання молодших школярів. Технологія рівневої диференціації

Принцип диференціації – положення, відповідно до якого педагогічний процес будується диференційовано. Одним із основних видів диференціації (розчленування) слугує індивідуальне навчання.

Технологія диференційованого навчання – «сукупність організаційних засобів і методів та методичних прийомів, які використовуються у процесі впровадження диференційованого навчання» [10].

Диференціація виступає як одна з форм інтерактивного навчання дітей молодшого шкільного віку.

Ми виокремлюємо такі *види рівневої диференціації*: диференціація за ступенем самостійності та за ступенем складності завдань.

При диференціації *за ступенем самостійності* всім учням пропонуються завдання однакової складності, але при цьому диференціюється допомога різним групам школярів. При диференціації *за ступенем складності* – завдання щоразу варіюються. Цікаві диференційовані завдання «за рівнем складності» є запропоновані сучасним науковцем С. Логачевською, подані у методичних рекомендаціях Л. Стахів [5].

4.3. Технологія організації групової форми навчальної діяльності

Групово-навчальна діяльність активізує навчання школярів, виховує гуманні стосунки між ними, розвиває самостійність, уміння доводити і відстоювати погляди, а також здатність враховувати думку співрозмовників, що загалом сприяє веденню конструктивного діалогу, полілогу тощо.

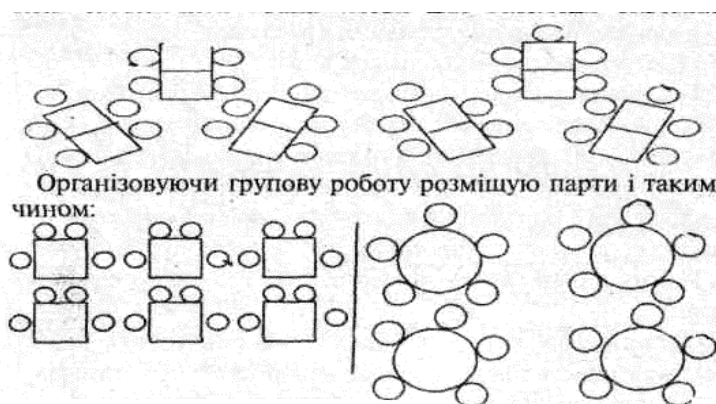
Групування – це «метод створення пар або підгруп для дискусій, мозкового штурму, рольових ігор, розв’язання проблем під керівництвом вчителя» [7].

Сучасними науковцями запропоновано цікаві форми утворення груп учнів:

– *«привітання»*: пропонується кожному з учнів загадати цифру – 1, 2, 3 – яка кому подобається, її не повідомляють іншим. Діти знаходять своїх «нумерологічних братів і сестер»;

– *групування за ярликами*: вчитель може роздати вихованцям заздалегідь підготовлені набори чисел;

– *відомі персонажі*: перед заняттям учитель обирає відомі всім групи персонажів і записує імена відповідних героїв на картках» [5].

Мал. 3. Розміщення парт у класі [5]

Існують правила загального обговорення та правила дружньої роботи: «*Оцінювання у групі* можна здійснювати за такими критеріями: ми радилися без шуму; ми говорили чарівні слова; ми розмовляли голосно; ми поважали думку іншого. Також доцільно запропонувати учням уявити, що група одержала смачний торт в нагороду. Завдання лідера полягає в тому, що він повинен поділити "торт" між членами групи відповідно до того, як вони працювали» [14].

«*Обов’язки в групі*: сидіти в колі один біля одного; обговорювати завдання спільно; ділитися всіма приладами; мати спільну мету; відчувати персональну відповідальність за результат роботи; поважати роль лідера; сподіватися на очікувану допомогу; збагачувати знання і вміння усіх членів групи; уникати пасивності і байдужості; вболівати, щоб робота вийшла найкращою та ін.» [5; 14].

Проблеми у групі: «суперечка за лідерство; пасивність до роботи; небажання працювати в даній групі; боротьба за розподіл обов’язків; небажання ділитися приладами та ін.» [5].

Доцільно використовувати різні форми діяльності на різних етапах уроку чи навчального заняття: парну, ланкову (малу групу),

диференційовано-групову (групи з різними навчальними можливостями), кооперативно-групову (виконання частини загального, рівноцінного за рівнем складності завдання), індивідуально-групову [14].

4.4. Метод проєктів у початковій школі. Класифікація проєктів. Методика розроблення проєктів у початковій школі

Метод проєктів (від грец. – шлях дослідження) – «система навчання, за якої учні отримують знання у процесі планування і виконання практичних завдань – проєктів, що поступово ускладнюються» [5].

Над проєктом виокремлюємо такі етапи роботи:

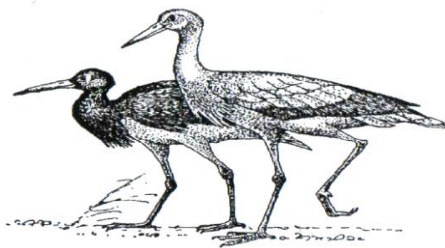
1. «Визначення теми і завдань проєкту.
2. Розробка проєкту – плану діяльності для досягнення поставленої мети.
3. Виконання проєкту.
4. Підбиття підсумків виконання проєкту» [5].

Ми пропонуємо розроблений авторський проєкт, вміщений у методичних рекомендаціях до проведення семінарських занять (2009) [14]. Завдання представлені у таблиці 4.

Таблиця 4

Проєкт на тему «Лелека білий»

Мій проєкт називається:	<i>Лелека білий</i>
Що я хочу зробити?	Зібрати якнайбільше цікавої інформації з різних джерел про цього птаха.
Що буде головним результатом роботи?	Зібрана інформація служитиме цінним матеріалом для проведення гурткової роботи, святкування позакласних заходів, використання її для творчого розвитку школярів.
До кого я буду звертатися за допомогою?	У бібліотеку для опрацювання довідково-енциклопедичної літератури, до старших членів родини, до вчителів-біологів, до орнітологів, в Інтернет.
Мені треба прочитати ці книги та звернутися до сайтів Інтернету:	Я пізнаю світ (Тварини) : дитяча енциклопедія. Київ : Школа, 2005. С. 128–131. Природа. Господарська діяльність людини. Київ : Наукова думка, 1989. 480 с. У світі птахів : зоовікторина (140 запитань та відповідей). Тернопіль : підручники та посібники, 2007. 144 с.

Малюнок 4. Лелека чорний. Лелека білий [14]

Результатом виконання проєкту частіше всього стає повідомлення, а підбиття підсумків роботи над проєктом бажано провести у формі гри, змагання, конкурсу, свята, виготовлення леп-бука тощо, які творчий учитель запропонує на власний маневр [14].

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень

2.1. Тезисно законспекуйте чинні навчальні програми для початкової школи про інноваційні методи навчання, зокрема інтерактивні, групову форму навчальної діяльності та метод проєктів учнів початкової школи.

2.2. Законспекуйте зміст навчальних програм «Інтелект України», «Росток», «Вальдорфська педагогіка» у контексті здійснення інтерактивного навчання молодших школярів.

2.3. Розмежуйте поняття «індивідуалізація навчання», «диференціація навчання», «інтеграція навчання».

2.4. Поясніть вислів педагога-гуманіста ХХ століття В. Сухомлинського «До кожного учня треба підійти, побачити його труднощі, кожному необхідно дати тільки для нього призначене завдання» («Серце віддаю дітям»).

Частково-пошуковий рівень

2.6. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.7. Користуючись довідково-енциклопедичною літературою, сайтами Інтернету, підготуйте доповіді, повідомлення на теми:

а) Рациональні зерна диференційованого навчання у сучасній початковій школі;

б) Групова навчальна діяльність як один зі шляхів модернізації освітнього процесу початкової школи;

в) Метод проєктів як традиційна педагогічна технологія.

2.8. Змодельуйте роль учителя в умовах впровадження технології організації групової форми освітньої діяльності.

Творчий рівень

2.9. Запропонуйте диференційовані завдання за рівнем складності (предмет і тема за вибором).

2.10. Користуючись сайтами Інтернету, довідково-енциклопедичною літературою та запропонованою методикою [4], розробіть мультимедійну презентацію «Проект на тему "Австралія – материк-заповідник Планети Земля"».

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схематичних малюнків проілюструйте інтерактивні вправи «Ажурна пилка», «Метод ПРЕС», «Займи позицію», «Мікрофон». Розкрийте їх зміст.

3.2. Виконайте тестові завдання:

Тестові завдання

1. «Співвіднесіть терміни та їх визначення:

Групова робота на уроці

Спільна діяльність педагога і учня, яка характеризується активним залученням дітей.

Парна форма організації навчальних занять

Форма організації навчання у малих групах на основі співробітництва із ролями.

Рольова участь

Діяльність двох учнів на уроці, які виконують деяку частину роботи разом.

Індивідуальна робота на уроці

Виконання учнями різних ролей у навчально-виховному процесі.

Співробітництво на уроці

Самостійне виконання суб'єктом навчальних завдань.

2. Виокремте найповніше визначення терміну "групова робота на уроці":

- спосіб організації навчальних занять, при якому ставиться певне завдання для групи школярів (В. Лозова);

- сукупна навчальна діяльність учнів у групах малочисельного складу, що створюються і діють у межах одного класу відносно тривалий час (І. Вітківська);

- спосіб організації навчальних занять, коли клас розбивається на декілька груп для розв'язання конкретних навчальних завдань (В. Лобова).

3. Що означає співробітництво на уроці:

а) спільна діяльність педагога та учнів, яка характеризується активним залученням дітей у навчання, спільну працю й викликає радісне почуття успіху;

б) спільний пошук учителя й учнів у пізнавальній діяльності, що характеризується евристичним рівнем навчання і забезпечується збільшенням обсягу пошуково-творчих завдань у процесі навчання;

в) внутрішній механізм контакту, в основі якого лежить психічне явище "зараження", викликане зацікавленістю» [14].

Парна робота

3.4. Розкрийте зміст інтерактивних вправ «Асоціативний куш», «Шість капелюхів», «Акваріум», «Дерево рішень», «Карусель», «Сенкан». Розробіть ідеї для проведення інтерактивної вправи «Шість капелюхів» за поданим зразком (тема «Мишка польова») та інформацією, вміщеною в теоретичних відомостях посібника:

Тема «Мишка польова»

Білий капелюх – пошук інформації про мишку (з довідково-енциклопедичної літератури та сайтів Інтернету);

Червоний капелюх – уявити «Якби не було жодної мишки» (Так, польові мишки роблять шкоду, коли з'являються в людській оселі, але це стається через голод, як і з кожною живою істотою. Однак, в землі, в ґрунті, де вони живуть, як і дощові черв'яки, вони розпушують ґрунт, завдяки яким він стає придатнішим для росту рослин, зокрема квітів, овочів, без яких людям не обійтися. Жахливо, але люди часто вбивають цих нещасних крихіток).

Чорний капелюх (Коли забігають мишки польові у приміщення, вони можуть принести віруси (ханта-вірус) і це страшно).

Жовтий капелюх (Так, вони можуть принести віруси, але люди мають дотримуватися правил гігієни: часто, дуже часто, а особливо перед вживанням їжі кожен раз мити руки й овочі; вагомою звичкою має стати – «Мий ручки частіше – не будеш хворіти»).

Зелений капелюх (Треба пам'ятати, що, копаючи картоплю, наприклад, потрібно залишати особливо дрібненькі картоплинки у землі, не забирати їх в погріб, бо мишки – живі організми і без їжі взимку вони гинуть).

Блакитний капелюх (Потрібно пам'ятати, що мишки можуть принести лихо, тоді заведіть домашніх улюбленців, і мишки, чуючи, що в

хаті є котик, ніколи близько не наблизяться до вашої оселі. А якщо і побачили у будинку мишку польову, випустіть її на волю, загадавши бажання, повіривши в добру казку).

Групова робота

3.5. У групах створити приклади інтерактивних вправ, наприклад «Асоціативний кущ» під назвами «Зелений», «Радість», «Цифра сім» (наприклад: «Цифра 3»: у Тризубі; у казках «Тридев'ять земель», «Три брати», «Три бажання», «Три ведмеді», фільм «Три горішки від Попелюшки», «Три мушкетери»; три роди іменників; три крапки та ін.).

3.6. Розробіть методику проведення інтерактивної вправи «Карусель» на тему «Зимові свята та розваги», користуючись наведеним зразком:

Методика проведення інтерактивної вправи «Карусель» на тему «Великодні свята у моїй родині»

На домашнє завдання учні отримують завдання – знайти на сайтах Інтернету та з довідково-енциклопедичної літератури, розповідей членів родини про традиції, звичаї, обряди та ритуали, притаманні їхнім сім'ям, родинам під час святкування Пасхи.

На уроці чи навчальному занятті інтегрованого курсу «Я досліджую світ» учитель може запропонувати учням утворити два кола на коврику: зовнішнє і внутрішнє. За оплеском долонь учні обертаються один до одного і утворюють пари. Учитель запрошує по черзі кожній парі висловити зібрану вдома інформацію. Наступним етапом є виконання команди: «Зовнішнє коло залишається на місці, а внутрішнє – просувається на одного учасника вперед». Тоді у новоствореній парі учні висловлюють один одному почуту у парі від попереднього партнера інформацію.

Таким чином, учні, обмінявшись інформацією, отримують якомога більше знань з відповідної теми.

Кооперативно-групова робота

3.7. Презентуйте модель технології групової форми навчальної діяльності. Розробіть ідеї для проведення інтерактивної вправи «Сенкан» на тему «Нова українська школа».

Література *Основна*

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства у початкових класах : навчальний посібник. Київ : Веселка, 2009. 174 с.

2. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>.
3. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Концепція Нова українська школа. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
5. Луцик Д., Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : курс лекцій. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2010. 52 с.
6. Педагогічні технології : теорія та практика : навч.-метод. посіб. / за ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава : АСМІ, 2006. 230 с.
7. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології. Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, корективи. Київ, 2000. 370 с.
8. Професійний стандарт вчителя – міжнародний досвід. URL : <https://nus.org.ua/articles/profesijnyj-standart-vchytelya-mizhnarodnyj-dosvid/>
9. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. Київ : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. С. 162–169.
10. Химинець В., Кірик М. Інновації у початковій школі. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 312 с.
11. Янкович О., Кузьма І. Освітні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2018. 266 с.

Додаткова:

12. Дитиноцентризм як особистісно-орієнтована модель навчання та виховання. URL : https://molchanov.io.ua/s2285891/ditinocentrizm_yak_osobistisno-orintovana_model_navchannya_ta_vihovannya
13. Мішеня О. М. Педагогічні технології у початковій школі : методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять. Рівне, 2019. 40 с.
14. Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : методичні рекомендації до проведення семінарських занять. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2009. 52 с.

Практичне заняття № 5

ІГРОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Мета: ознайомити студентів із роллю і місцем ігрових технологій, які присутні в освітньому процесі початкової школи.

Ключові поняття: сучасні державні освітні документи про ігрову діяльність молодших школярів, ігрові технології, педагогічні ігри, ігрові ситуації, LEGO-конструктори, квест, віртуальна екскурсія, музей, початкова школа, учні початкових класів.

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: аналізувати сучасні освітні документи крізь призму ігрової діяльності молодших школярів, її місце у освітньому процесі початкової школи. Знати роль і місце ігрових педагогічних технологій, ігрових ситуацій в освітньому процесі, види педагогічних ігор за змістом і формою, етапи процесу створення ігор, функції педагогічних ігор; орієнтуватися у квесті як сучасній педагогічній технології та методиці проведення віртуальних екскурсій у громадських музеях та музеях при закладах освіти крізь призму використання ігрових технологій.

План

5.1. Ігрові педагогічні технології. Види педагогічних ігор. Місце ігрових ситуацій в освітньому процесі.

5.2. Етапи процесу створення ігор. Функції гри. LEGO-конструктори в освітньому процесі початкової школи.

5.3. Квест як сучасна педагогічна технологія.

5.4. Місце ігрових технологій у контексті проведення віртуальних екскурсій у музеях.

Короткі теоретичні відомості

5.1. Ігрові педагогічні технології. Місце ігрових ситуацій в освітньому процесі

Гра є одним з основних видів діяльності людини. Вона виконує такі *функції*: «розважальну; комунікативну; ігротерапевтичну (подолання труднощів); корекції (внесення позитивних змін); соціалізації (вираження загальнолюдських стосунків)» [18].

Педагогічна гра має чітко поставлену мету навчання і зіставлення її педагогічних результатів.

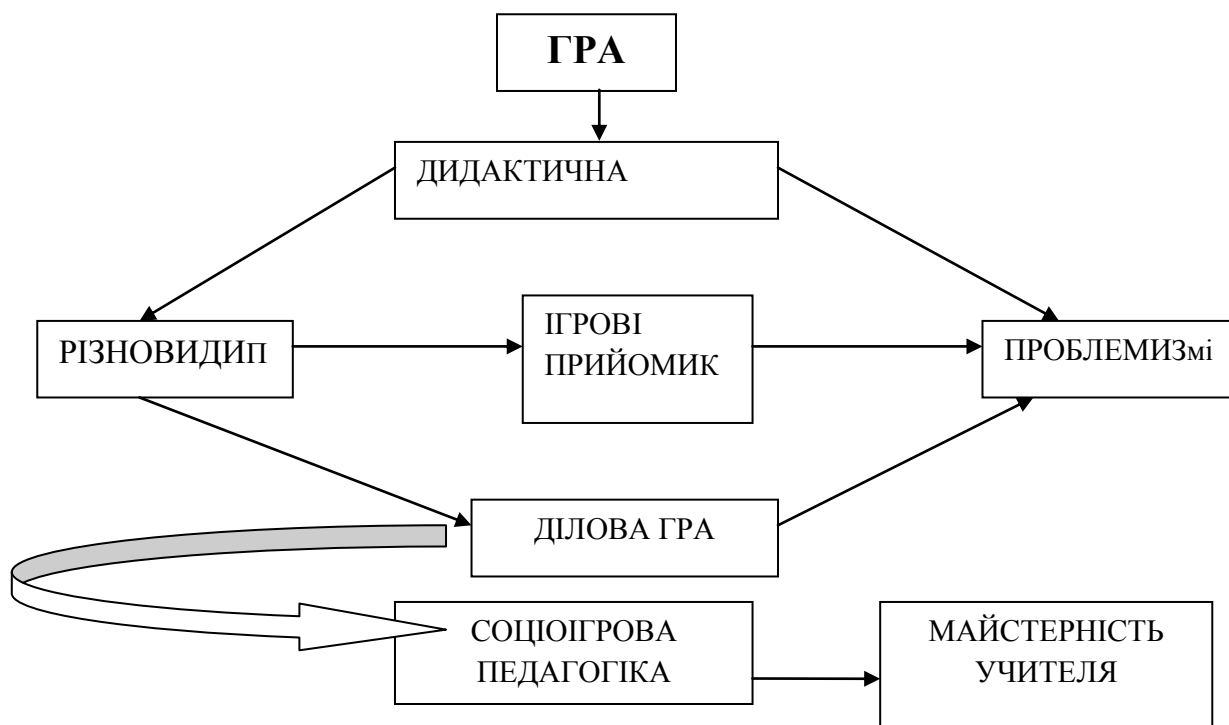
Місце і роль ігрової технології у навчальному процесі, вдале надання елементів гри та навчання багато у чому залежать від розуміння вчителем

функцій та класифікації педагогічних ігор. Таких класифікацій відомо досить багато.

За змістом ігри бувають предметні, спортивні, ігрові, інтелектуальні, лікувальні, ритуально-обрядові та ін.

За формою: ігри-свята, ігровий фольклор, ігрові анкети, естафети, конкурси, аукціони та ін.

У кожній грі мають місце ігрові ситуації, представлені у схемі 4.

[17].

Сучасні науковці виокремлюють такі *правила поведінки* вчителя у грі:

1. «Не бути однозначним у поведінці: робити іноді те, що для учнів незвичайне.

2. Бути уважним і доброзичливим до учнів.

3. Уникати оцінок "Неправильно", "Погано", заборонних вказівок.

4. Не можна ніколи висловлювати (навіть мімікою чи жестами) зневажливе ставлення до дитячих інтересів, прохань, думок.

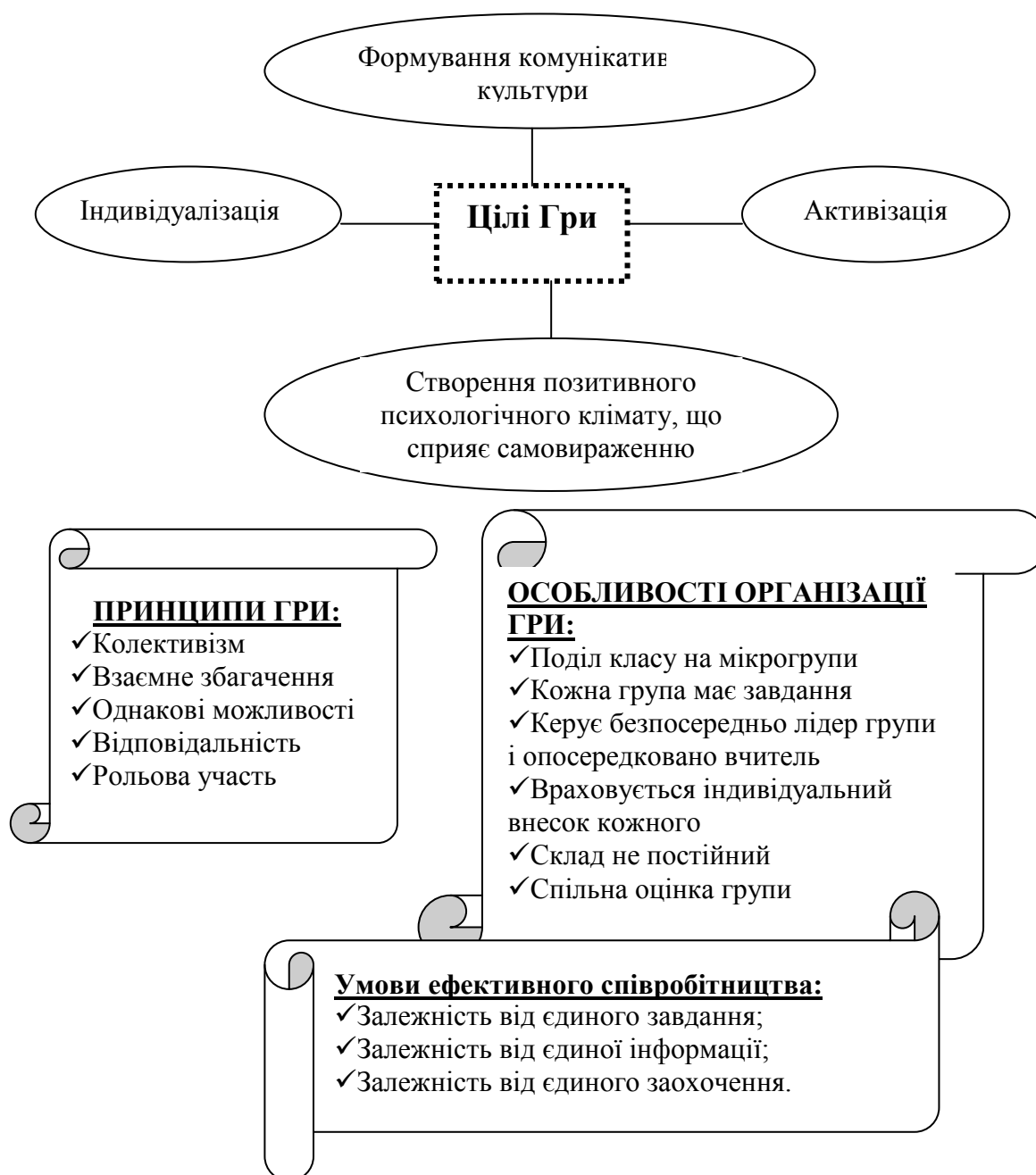
5. Для підтримки дисципліни у грі можна (без іронії) скористатися формулами: "Вибачте, я приверну вашу увагу...", "Хвилиночку уваги, мені потрібна зараз ваша допомога...", "Ти мав на увазі (хотів сказати)"» [7].

5.2. Етапи процесу створення ігор. Функції гри. LEGO-конструктори в освітньому процесі початкової школи

Сучасними науковцями виокремлено такі *етапи створення ігрової технології*:

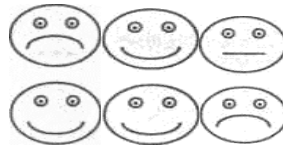
- 1 – «організаційний (розробка гри, введення в гру (визначення мети цілей, розробка сценарію, розподіл ролей, формування груп);
- 2 – групова робота (робота з інформаційними ресурсами, проведення тренінгів, мозкового штурму, демонстрація результатів, робота експертів);
- 3 – узагальнювально-аналітичний – підведення підсумків гри (аналіз, рефлексія – метод "Мікрофон", "Журналіст", оцінка і самооцінка, висновки, рекомендації, узагальнення)» [11].

У схемі 5 ми представляємо мету гри, принципи, особливості організації та умови проведення успішних ігор, які мають місце в освітньому процесі початкової школи.

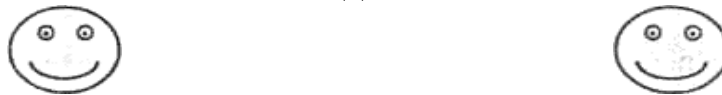
Ми також акцентуємо на проблемі створення успіхів чи невдач, які виникають у ході проведення ігор з дітьми молодшого шкільного віку. Їх ми представляємо у вигляді чотирьох схематичних малюнків-моделей:

Модель 1

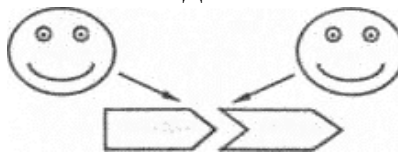
Мій успіх – моє досягнення

Модель 2

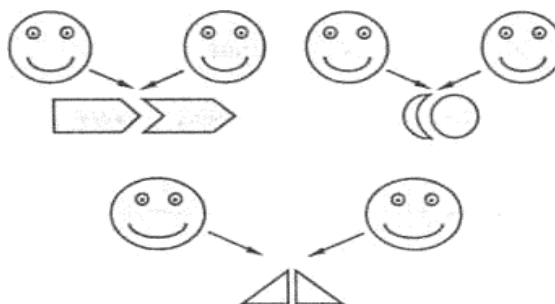
Мій успіх може стати твоїм успіхом

Модель 3

Спільний успіх

Модель 4

Успіх у проведенні гри[18]

Отже, під час ігрової діяльності у дітей формуються такі якості як відповідальність, солідарність, простежується стимулювання індивідуальних можливостей кожного гравця з метою досягнути бажаний колективний успіх [14; 15; 19].

На сучасному етапі реформування початкової школи важливу роль відіграє ігрова технологія навчання учнів крізь призму використання *LEGO-конструкторів* в освітньому процесі. Сьогодні широко впроваджуються різноманітні методи, прийоми із застосуванням цих ігрових конструкторів з метою активізації учнів, розвитку креативного та критичного мислення, формування творчих здібностей, розвитку уваги, мислення, мовлення, зосередженості, спостереження тощо.

5.3. Квест як сучасна педагогічна технологія

Детальний аналіз науково-педагогічної та психолого-методичної літератури дозволяє стверджувати, що *квест* виник два десятки років тому. З кінця 90-х рр. квести почали використовувати і в Україні. Завдяки їм учні знаходять необхідну інформацію, виявляють приховані таланти, розвиваються їхні лідерські якості. Доведено, що квести викликають в учнів позитивні емоції.

Квест – це «технологія, яка реалізується за участю керівника, має чітко визначене дидактичне завдання, ігровий задум, правила та використовується для формування в учнів знань і вмінь» [11, с. 76].

Сучасними науковцями представлена така класифікація квестів:

- «комп'ютерні ігри-квести (інтерактивна історія з головним героєм, у якій ключову роль відіграє вирішення головоломок, що потребує від гравця розумових зусиль);
- веб-квести (пошук веб-ресурсів, створення веб-продукту, блогу, віртуального словника);
- QR-квести (дії з використанням QR-кодів – двовимірних штрихкодів);
- медіаквести (фото-та відеоквести);
- квести на природі (ігрова діяльність на вулиці чи в парках);
- комбіновані квести тощо» [11, с. 77].

За терміном квести можуть бути довго- і короткотермінові; за формою – групові й індивідуальні; за інформаційним середовищем – квести з традиційним освітнім середовищем і квести з віртуальним освітнім середовищем.

Сучасний науковець О. Янкович виокремлює такі основні етапи проведення квестів:

- «Підготовчий (обговорення теми, створення команд, розроблення правил, пошук інформаційних ресурсів, моделювання плану дій);
- Етап виконання (аналіз завдань, інформаційних ресурсів);
- Підсумковий – рефлексія (колективне обговорення результатів, оцінювання команд, виявлення невдач та формування пропозицій)» [11, с. 77–79].

На сьогодні розроблені квести представлені в Інтернеті під такими назвами: «Моя Батьківщина – Україна», «Збережемо нашу планету Земля», «Школа детективів» та ін.

5.4. Місце ігрових технологій у контексті проведення віртуальних екскурсій у музеях

Віртуальна екскурсія – це «відеорозповідь про музеї та історичні місця України та світу загалом. До кожного відеосюжету розробляються відповідні завдання, які учні виконують під час уроку» [13].

Віртуальна екскурсія «знайомить учнів з історією, природою, економікою, культурними надбаннями, видатними людьми, розширює кругозір учнів, сприяє їх розвитку навіть в тих умовах, коли з певних причин справжня екскурсія неможлива» [13, с. 133].

Віртуальна екскурсія – це «організаційна форма навчання, що відрізняється від реальної екскурсії віртуальним відображенням реально чинних об'єктів з метою створення умов для самостійного спостереження, збору необхідних фактів тощо» [11].

Сучасні науковці на сайтах Інтернету представляють низку матеріалів, пов'язану із пропозиціями *відвідати онлайн-екскурсії*. Прерогативою віртуальних екскурсій є доступний підхід, повторний перегляд, використання наочності тощо.

Технології віртуальних турів допомагають учням подивитися на навчальний процес по-новому. Готуючись до демонстрації віртуальних екскурсій, учитель глибоко продумує ідеї екскурсії, формує мету і завдання, аналізує змістову модель, маршрути, планує інтерактивність, передбачає результати та вивчає методичні рекомендації стосовно використання різноманітних ресурсів [20–23].

Сайти Інтернету засвідчують той факт, що «важливою умовою проведення віртуальних екскурсій є під'єднані до мережі Інтернет комп'ютери у класі. Якщо такі умови відсутні, то на допомогу учителю можуть прийти інтерактивні мультимедійні екскурсії, розроблені самим учителем, які теж належать до віртуальних, але для їх проведення Інтернет не потрібен – достатньо мультимедійного проєктора та комп'ютера у класі. Перевагами такої екскурсії є те, що вчитель сам обирає необхідний матеріал, складає маршрут, змінює зміст відповідно до поставленої мети. Складовими такої екскурсії можуть бути відео, звукові файли, анімація, а також репродукції картин, зображення природи, портрети, фотографії» [11; 13].

Завдання вчителя початкової школи – скористатися цією інформацією і продумати, у яку ігрову діяльність доцільно залучити вихованців і на

якому конкретному етапі відбуватиметься віртуальне відвідування того чи того музею (усі вони представлені у списку використаних джерел до цієї теми). Доцільно скористатися розробленими рекомендаціями сучасного науковця С. Волошин [13].

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень

2.1. Тезисно законспекуйте сучасні освітні документи Закони України: «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепція «Нова українська школа» про ігрову діяльність у Новій українській початковій школі.

2.2. Ознайомтеся із поглядами В. Сухомлинського, К. Ушинського, С. Русової, Ш. Амонашвілі на проблеми застосування ігрових технологій у початковій школі. З цією метою опрацюйте їх твори, законспекуйте їхні крилаті вислови.

2.3. Дайте визначення поняття «цінність Дитинство» у контексті ігрово-адаптаційного періоду з учнями початкової школи.

2.4. Розмежуйте поняття «ігрова технологія» та «ігровий метод».

Частково-пошуковий рівень

2.5. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.6. Користуючись довідково-енциклопедичною літературою та сайтами Інтернету, підготуйте доповіді та повідомлення:

а) Квест-технологія як інноваційна технологія навчання у Новій українській початковій школі;

б) Сучасні ігрові технології у Новій українській початковій школі.

2.7. Опишіть роль учителя під час проведення ігор із учнями початкової школи.

Творчий рівень

2.8. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про місце ігрових технологій під час проведення віртуальних екскурсій у музеях.

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схематичних малюнків проілюструйте етапи проведення квест-технології.

3.2. Виконайте тестові завдання:

2. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>.
3. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Концепція Нова українська школа. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
5. Луцик Д., Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : курс лекцій. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2010. 52 с.
6. Педагогічні технології : теорія та практика : навч.-метод. посіб. / за ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава : АСМІ, 2006. 230 с.
7. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології. Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, корективи. Київ, 2000. 370 с.
8. Професійний стандарт вчителя – міжнародний досвід. URL : <https://nus.org.ua/articles/profesijnyj-standart-vchytelya-mizhnarodnyj-dosvid/>
9. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. Київ : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. С. 162–169.
10. Химинець В., Кірик М. Інновації у початковій школі. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 312 с.
11. Янкович О., Кузьма І. Освітні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2018. 266 с.

Додаткова:

12. Бойко Є. Екологічні ігри. *Початкова школа*. 1997. № 3. С. 15–16.
13. Волошин С. В. Патріотичне виховання учнів початкової школи засобами музейної педагогіки : методичні рекомендації. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2018. 52 с.
14. Драпей Т. Використання сюжетно-рольової гри на уроках природознавства. *Початкова школа*. 2000. № 10. С. 37–38.
15. Колодця Д. Дидактична гра – господиня навчального процесу. *Дошкільне виховання*. 2004. № 7. С. 24–25.
16. Мельничук П. Д. Ігрові ситуації на уроках образотворчого мистецтва. *Початкова школа*. 1990. № 3. С. 33.
17. Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : методичні рекомендації до проведення семінарських занять. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2009. 52 с.

18. Стахів Л. Г. Основи природознавства та методика ознайомлення дітей з природою : тексти лекцій для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2011. 180 с.
19. Шаповал Л. Рухливі ігри екологічного спрямування. *Початкова школа*. 1999. № 4. С. 22–23.
20. *Екскурсія у Вінницький краєзнавчий музей*. URL : <https://library.vn.ua/news-and-events/virt-exhibition/virt-exhibition-2020-rik;>
21. *Екскурсія на гостини до Вінницького зоопарку*. URL : https://www.youtube.com/watch?v=bHNbbQKY_-E
22. Десять найкращих віртуальних екскурсій в Україні є представлені у контексті наступних сайтів. URL : <https://www.unian.ua/tourism/lifehacking/10922969-top-10-naykrashchih-virtualnih-ekskursiy-v-ukrajini.html>. Подорож пропонують науковці здійснити по 39 музеях світу, зайшовши на такі сайти : <https://vn.20minut.ua/kul-tura/podorozh-ne-vihodyachi-z-domu-39-muzeviv-svitu-yaki-mozhna-pobachiti-o-11042651.html>
23. *Побувати в Каневі, Чигирині, Моринцях, Умані, переглянути дерев'яні церкви Карпатського регіону, Софіївський собор, відвідати музеї Львова, Одеси, Вінниці та закордонні можна з учнями, скориставшись наступними інтернет-джерелами: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=*

Практичне заняття № 6

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Мета: ознайомити студентів із місцем і роллю технології формування та розвитку творчої особистості, місцем теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ), методами і прийомами технології творчої особистості, зокрема методом фокальних об'єктів (МФО), методом синектики (МС), методом мозкового штурму (ММШ), методом моделювання маленьких чоловічків (МММЧ).

Ключові поняття: творчість, креативність, розвиток, технологія формування та розвитку творчої особистості, (ТРВЗ), метод фокальних об'єктів (МФО), метод синектики (МС), метод мозкового

штурму (ММШ), метод моделювання маленьких чоловічків (МММЧ), учні початкової школи.

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: аналізувати зміст технології формування та розвитку творчої особистості, теорії розв'язання винахідницьких завдань, аналізувати методи технології творчої особистості, прийоми технології творчої особистості, методику використання методу фокальних об'єктів, методу синектики, методу мозкового штурму, методу моделювання маленьких чоловічків.

План

- 6.1. Технологія формування та розвитку творчої особистості. Місце теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ). Методи і прийоми технології творчої особистості.
- 6.2. Метод фокальних об'єктів (МФО).
- 6.3. Метод синектики (МС).
- 6.4. Метод мозкового штурму (ММШ).
- 6.5. Метод моделювання маленьких чоловічків (МММЧ).

Короткі теоретичні відомості

6.1. Технологія формування творчої особистості. Місце теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ)

Креативна особистість – «особистість із внутрішніми передумовами, що забезпечують творчу активність» [14].

Творча активність – це «індивід, який володіє високим рівнем знань, природних задатків» [13].

Мета технології творчого розвитку особистості – навчати творчої діяльності; формувати творчу уяву, розвивати уміння щодо розв'язання винахідницьких завдань; розвивати творче нестандартне, критичне мислення, кмітливість. Прерогативою виступає розвиток творчих здібностей учнів початкової школи.

Особливості технології:

- «пошукова, винахідницька діяльність;
- ключем до творчого мислення є виявлення та розв'язання суперечностей;
- система ігрових завдань;
- система казкових завдань тощо» [7].

Формами роботи є «індивідуальні, групові (евристична гра, "Мозковий штурм", колективний пошук, ігри-заняття, свята, розваги)» [7].

Ця технологія сприяє формуванню творчої особистості, діяльність якої відрізняється оригінальними підходами, новизною, неповторністю.

У формуванні творчих здібностей *В. Сухомлинський* важливу роль відводив *казкам*, які як твори-перлинки можуть народжуватись у колективній творчості з дітьми чи у їх взаємодії з природою.

Вагоме місце посідає *теорія розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ)*, яка винайдена у 1946 р. російським ученим-дослідником *Г. Альтшуллером*. Засновник цієї технології вважав за потрібне виокремити такі методи: метод синектики, метод фокальних об'єктів, метод мозкового штурму та метод моделювання маленьких чоловічків [16].

6.2. Метод синектики

Синектика – «суміщення різнорідних елементів» – «методика дослідження, заснована на соціально-психологічній мотивації колективної інтелектуальної діяльності, запропонована *В. Гордоном*» [22].

Як засвідчують сайти Інтернету, науковці виокремлюють «пряму аналогію як порівняння досліджуваних фактів зі схожими фактами з інших областей науки або практики; особисту (суб'єктивну) аналогію, яка дозволяє уявити себе тим предметом (частиною предмета) або явищем; символічну аналогію, зміст якої полягає у виявленні парадоксів і протиріч у звичних і зрозумілих фактах; образну аналогію як уявну заміну досліджуваного явища або об'єкта деяким образом; фантастичну аналогію, завдяки якій можна символічно описати бажане майбутнє або нереальні ситуації» [22].

Зауважуємо, що сучасні науковці виокремлюють також метод емпатійної аналогії, в основі якої лежить принцип ототожнення себе з об'єктом, що розглядається. Розв'язується завдання, дитина "вливається" в образ об'єкта, переживає його відчуття. Наприклад, дитині пропонують: "А що, якби ти перетворився на деревце? Яких друзів ти б хотів мати? Про що шепочуть метелики, бджілки, краплинки роси?". Або: "Уяви себе домашнім улюбленцем. Для кого ти живеш? Кого вважаєш своїми друзями? А хто твої вороги? Яка твоя улюблена їжа, улюблений колір, хобі, одяг?" [26].

Доречним є складання книжки-саморобки з використанням емпатійної аналогії. Наприклад, пропонуємо учням взяти енциклопедії, розподіляємо у групах ролі. Роздаємо завдання. Кожна група уявляє себе чи то рослиною, чи то тваринкою. Перша частина цієї справи полягає у тому, що учні з довідників, енциклопедій, гаджетів збирають інформацію – все про цю рослину чи тваринку. Потім учасники придумують ідеї, як їм живеться у цьому світі, можливо їх хтось ображає, вони чогось бояться.

Третя частина оповіді полягає у тому, що вони просять людину їм допомогти, можуть до чого закликати, застерігати [26].

Для розв'язання певних суперечностей дітям сучасними науковцями пропонуються цікаві *ігри* (наприклад, розказати про властивості парасольки: велика – зручна для захисту, мала – для використання. Але чи може вона одночасно бути і великою, і малою (так, коли складена)).

Або, наприклад, гра "Добре – погано". Кожен гравець повинен назвати, що в названому є добре, а що погано: снігопад – добре ліпити снігову бабу, погано – перешкоди у проїзді. Або: дощ – це добре, тому що буде врожай, можна побігати влітку босоніж по калюжах, можна пускати човники. Але дощ – це водночас і погано, тому що мама не дозволяє гуляти, можна промочити ноги і захворіти, можна забруднити одяг та черевики тощо» [7].

Методи, які застосовують у технології ТРВЗ, сприяють розвиткові пізнавальних і творчих здібностей учнів, допомагають встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити правильні висновки, критично мислити; висловлювати оригінальні ідеї; формувати творче уявлення, дивергентне мислення тощо.

6.3. Метод фокальних об'єктів

Метод фокальних об'єктів (МФО) – це «перенесення властивостей одного предмета на інші. Фокальним (лат. focus – осередок) називаються об'єкти, що перебувають у фокусі, в центрі уваги» [5]. Його запропонував *Ф. Кунце*, а потім удосконалив *Ч. Вайтинг*.

Учитель ставить такі *завдання*: «придумати щось нове, вдосконалюючи об'єкт; скласти розповідь або казку про об'єкт, який розглядається; проаналізувати художній твір або картину; розробити новий вид заняття, прогулянки, рухливі ігри, обравши словосполучення» [5].

Використовуючи метод фокальних об'єктів, слід дотримуватися такого *алгоритму роботи*:

«1. Вибираємо об'єкт (наприклад, м'ячик) і на основі вільного асоціювання учні знаходять цікаві ідеї. 2. Назвати вибрані навмання декілька випадкових об'єктів. 3. Знайдені властивості переносяться на фокальний об'єкт – м'ячик. 4. Складаємо перелік якостей та властивостей вибраних об'єктів. 5. Даємо 5–10 визначень обраного предмета. 6. Вибрані ознаки застосовують до слова у фокусі; отримані словосполучення розглядають. 7. Коли потрібне або цікаве словосполучення знайдено, слід надати фокальному слову відповідних якостей, увести не властиві йому елементи» [5].

Сучасний науковець О. Пехота наводить такий приклад: слово у фокусі – «кенгуру»; слова-помічники: блискучий, літак-пасажир, гуде, літає, світиться.

Завдання: скласти казку (розповідь) про фокальний об'єкт, використовуючи знайдені визначення. Ось, наприклад, яку «казку можна скласти: "Жив на Півночі Кенгуру. Примчав він туди з Єгипту. Це був незвичайний Кенгуру, оскільки шкіра його була блискучою, покрита різнобарвними квіточками. Щотижня пасажирський літаючий Кенгуру перевозив звірів у відпустку: крокодилів і мавпочок на північ – померзнути, а білих ведмедів і тюленів – до Африки – погрітися. Всі любили цього Кенгуру, тому що до Африки він привозив холодне смачне морозиво. Ласуючи ним, звірята ховалися у його тінь. А на північ він віз смачні фрукти і прекрасні квіти. Всім було добре, а найкраще кенгуру, оскільки він був потрібний усім, бо приносив радість"» [6; 7].

Сучасні науковці, учителі-новатори на шпальтах педагогічної преси запропонували низку цікавих завдань. Зокрема:

– *«казки на слухання:* "П'ять друзів Ворона (діти – "кар"), Котик ("няв"), Песик ("гав"), Гусак ("шшш"), Півник ("ку-ку-ріку") зібрались на галявині. І ось вони пішли (тупають ногами). Згодом потрапляють у якусь пригоду. Півень зняв галас ("ку-ку-ріку"), Котик занявкав ("няв"), Песик загавкав ("гав-гав-гав"), Гусак зашипів ("шшш"), Ворона закаркала ("кар")...;

– *казки із загадками:* "На узліссі бігала Наталочка. Вона побачила друга при дорозі на одній нозі (гриб). Дівчинка помилувалась ним і запитала: "Чи не важко стояти тобі на одній ніжці?". Грибок охоче відповів: "Ні, мила дівчинко, Нею я вбираю із землі всі поживні речовини, які необхідні мені для життя". У Наталочки з Грибком зав'язалася цікава розмова. Звідкись узявся біленький, а влітку сіренький (зайчик) і т. д.» [5].

– *«розповідь казки з кінця;*

– *придумування казки зі зміною її початку та ін.*

– *придумування вінегрету казок;*

– *придумування інших кінцівок чи початків до творів тощо» [5; 15].*

Ми пропонуємо авторську *методику роботи над художнім текстом.* «Зміст прочитаного не переказують, а відповідають на вміло поставлені запитання. Після емоційного прочитання твору, упродовж якого діти сидять так, як їм зручно, вчитель робить 1–2 хвилинну паузу. Тоді запитує: "Що вас найбільше вразило?", "Коли найбільше хвилювалися?", "Коли заболіло біля сердечка?" та ін. Діти висловлюють свою думку, вступають у дискусію, використовуючи фрази "Дозвольте спитати...", "Я хочу почути...", "Я вас слухаю", "Я не можу відповісти", "Я задоволений", "Я переконаний", "Я згідний з ..." та ін.» [5; 17].

Під час опрацювання художнього твору використовують такі *запитання*:

«Що нового ви дізналися? Які почуття передав автор? Що вам хотілося б запитати у автора? Як ставиться письменник до своїх героїв? Доведіть... Коли ви найбільше хвилювалися? Чому герой так себе поводить, як ви думаєте? Що у творі не сказано прямо, а ми догадалися? Який епізод ви хотіли б прочитати ще раз? Доведіть, що автор любить свого героя (чи навпаки). Чому герой так вчинив? А як би вчинили ви? Що засуджується? Яким голосом слід читати і чому? Що може бути далі? Простежте за поведінкою... Чи було у вашому житті щось подібне?» [5; 18].

Під час *роботи з картиною* пропонуємо провести роботу в парах. Завдання: вислухати думку сусіда і висловити її вголос. Питання слід будувати таким чином: «Яка таємниця тут зображена? Яка пора доби? Яка пора року, доведи? Чому вони тут зібралися? Які звуки ти чуєш? Уяви, що там скриня... як ти думаєш, що може бути у ній? Після обговорення діти спільно описують картину» [5; 24].

6.4. Метод мозкового штурму

Цей метод обґрунтував американський підприємець *А. Осборн*. «Мозковий штурм» є «колективним пошуком нетрадиційних шляхів розв'язання проблем» [7].

Методика проведення цього методу полягає в тому, що «під час "Мозкового штурму" забороняється будь-яка критика, підтримується будь-яка ідея, навіть жартівлива. Усі висловлені ідеї записуються з метою подальшого розгляду експертами. З метою виявлення слабких місць та їх виправлення учні поділяються на дві команди» [17].

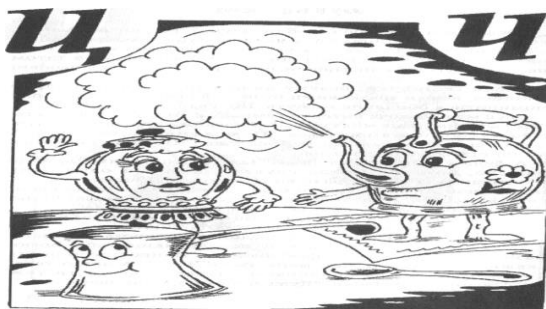
О. Пехота подає таку *схему мозкового штурму*:

«1. Формулюється мета. 2. Визначається проблема. 3. Встановлюються обмеження. 4. Висвітлюються шляхи розв'язку відповідного завдання. 5. Виокреслюються елементи з метою їх удосконалення. 6. Висуваються пропозиції ідей та здійснюється детальний аналіз. 7. Добираються оригінальні рішення. 8. Перевіряються ідеї на практиці» [7].

6.5. Метод моделювання маленьких чоловічків (метод ММЧ)

Суть цього методу полягає у тому, що усі, наприклад, речовини, предмети, об'єкти складаються з безлічі (атомів, молекул) живих, мислячих маленьких чоловічків. Цей метод стає у нагоді учителям для пояснення суті певного процесу, ситуації, а також для проведення занять-експертів, уроків-ігор із природознавства, математики, для навчання дітей грамоти.

Так, наприклад, при навчанні грамоти можна уявити у вигляді чоловічків звуки, букви, частини мови, словосполучення, речення. Наприклад, приголосні – синіми чоловічками, голосні – червоними; іменники – чоловічки з круглою головою, прикметники – з м'яким характером тощо. У вигляді веселих чоловічків можна уявити собі усі 33 букви українського алфавіту. Наводимо приклади казок, складені одним із авторів *Л. Стахів*.

Букви «Че», «Це»

«На кухні пані Варвари жив собі Чайник-Неохайник. Чому Неохайник, ви здогадуєтеся? Звичайно, тому що він зовсім за собою не стежив. Ні вранці, ні ввечері не чистив зуби, у ванні не купався і хусточку для свого носика-курносика ніколи не прав, а то й зовсім її не мав.

Поряд з ним жили біленька Цукорниця і різнобарвна Кавоварка. Ці панночки були справжніми чистюлями. А ще вони були дуже ввічливі: зранку віталися, дарували одна одній комплімент і гарну усмішку, щоб настрої гарний не покидав їх до вечора, розпитували одна одну, як спалося, що турбує.

Соромно було їм за такого товариша. Вони часто робили йому зауваження, та на Чайника нашого це зовсім не впливало. Тоді вирішили вони його повчати: чистота – запорука здоров'я. Адже з чистими людьми завжди приємно спілкуватися, тільки до охайних людей ходять у гості, тільки з чистими хочуть дружити.

І диво – став Чайник придивлятися до своїх подруг на кухні, і тепер називається Чайник-Охайник, адже завжди боки у нього блищать, носик став симпатичніший, бо чистенька хусточка завжди поряд. А коли добре придивитися, то дуже він уже нагадує нам букву "Че".

А коли подружки з нього кепкують, то він сідає і важко сопе своїм кирпатим носиком, випускаючи велику білувату хмарку. Тоді його носик опускається, опускається, і вже тоді нагадує він іншу букву – букву "Де".

Буква "Це" – справжня цяця, завжди акуратна. Любить смакувати цукерками, цитрусовими. Боїться цибулі, тому плаче, коли її чистять.

Буква "Че" чепурна, любить розчісувати своє пишне волосся. Полюбляє чіпси і страви з часником. Ходить у червоних чобітках, прицокуючи "чок" та "цок", "чок" та "чок"» [25].

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень

2.1. Тезисно законспекуйте сучасні освітні документи: Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепція «Нова українська школа» про формування творчих здібностей в учнів початкової школи.

2.2. Поясніть вислів В. Сухомлинського: «Казка – це свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки й мови».

2.3. Розмежуйте поняття «творчість» і «креативність».

Частково-пошуковий рівень

2.4. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.5. Користуючись довідково-енциклопедичною літературою, сайтами Інтернету, підготуйте доповідь чи повідомлення на теми:

а) Інноваційна компетентність вчителя сучасної початкової школи у контексті Професійного стандарту;

б) ГРВЗ в умовах впровадження Концепції «Нова українська школа»;

2.6. Опишіть роль учителя в умовах впровадження технологій формування та розвитку творчої особистості.

Творчий рівень

2.7. На прикладі навчально-методичного посібника «Веселі букви» придумати цікаві ідеї для складання казок про частини мови, цифри, члени речення тощо.

2.8. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про використання методів фокальних об'єктів та методів синектики в освітньому процесі початкової школи.

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схематичних малюнків зілюструйте цікаві завдання із використанням методу Мозкового штурму.

Парна робота

3.2. Придумайте казки на звуконаслідування, казки із загадками.

3.3. Складіть казку (розповідь) про фокальний об'єкт (на вибір).

Групова робота

3.4. Користуючись розробленою авторською методикою, представленою у методичних рекомендаціях (2009 р.), запропонуйте ідеї методу «Мозкового штурму» для складання цікавих історій про пори року, представників рослинного та тваринного світу.

Кооперативно-групова робота

3.5. На великому ватмані паперу змодельуйте осередок класної кімнати для формування творчих здібностей учнів. Презентуйте модель осередку класної кімнати початкової школи.

Література

Основна

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства у початкових класах : навчальний посібник. Київ : Веселка, 2009. 174 с
2. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyyv-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>.
3. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Концепція Нова українська школа. URL : [/https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol](https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol).
5. Луцик Д., Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : курс лекцій. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2010. 52 с.
6. Педагогічні технології : теорія та практика : навч.-метод. посіб. / за ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава : АСМІ, 2006. 230 с.
7. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології. Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, корективи. Київ, 2000. 370 с.
8. Професійний стандарт вчителя – міжнародний досвід. URL : <https://nus.org.ua/articles/profesijnyj-standart-vchytelya-mizhnarodnyj-dosvid/>
9. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. Київ : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. С. 162–169.
10. Химинець В., Кірик М. Інновації у початковій школі. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 312 с.
11. Янкович О., Кузьма І. Освітні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2018. 266 с.

Додаткова:

12. Белошицький О. Потрібна школа творчості. *Директор школи*. 2002. № 4. С. 61–65.
13. Виговська О. Творча педагогічна діяльність як особистісно-орієнтована. Авторська концепція, технологія. *Директор школи*. 2002. № 4. С. 70.
14. Виговський О. Діяльність талановитої особистості і загальної особистості. *Директор школи*. 2001. № 5–6. С. 42–50.
15. Галатюк Ю. Творча функція навчання. *Шлях освіти*. 2000. № 3. С. 34–38.
16. Глазунова М., Меєрович М., Шрагіна Л. Інтегрований курс з природознавства засобами ТРВЗ. *Завуч*. 2003. № 16 (166). С. 12–13.
17. Гудзик М. Як не втратити таланти? Технологія навчання обдарованих. *Директор школи*. 2001. № 2. С. 26–52.
18. Євстігнєв Є. Проблеми формування творчої особистості вчителя праці. *Рідна школа*. 2000. № 12. С. 38–39.
19. Король А. Традиційні і нетрадиційні методи навчання у розвитку творчої особистості. *Рідна школа*. 2000. № 12. С. 29–30.
20. Мішеня О. М. Педагогічні технології у початковій школі : методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять. Рівне, 2019. 40 с.
21. Осадченко І. Проблема стимулювання творчої активності школярів. *Рідна школа*. 2001. № 11. С. 54–56.
22. Синектика. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
23. Сизон В. У центрі уваги – творча особистість. *Директор школи*. 2003. № 3. С. 58–60.
24. Сологуб А., Остапчук О. Генії народжуються творчістю. *Шлях освіти*. 2000. № 3. С. 38–42.
25. Стахів Л. Г. Веселі букви : навчальний посібник. Дрогобич : Коло, 2003. 48 с.
26. Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : методичні рекомендації до проведення семінарських занять. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2009. 52 с.

Практичне заняття № 7

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ «СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мета: ознайомити студентів із роллю і місцем технології «Створення ситуації успіху».

Ключові поняття: технологія, ситуації успіху, технологія «Створення ситуації успіху», «Школа Радості і успіху», Вальдорфська педагогіка, педагогіка М. Монтесорі, технологія самобудівництва та самовдосконалення, оцінювання, формувальне оцінювання, початкова школа.

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: аналізувати технологію «Створення ситуації успіху», особливості освітнього процесу «Школи Радості і успіху» С. Френе, зміст, мету і завдання вальдорфської педагогіки, педагогіки М. Монтесорі, види, інструменти і техніки формувального оцінювання у сучасній початковій школі.

План

- 7.1. Технологія «Створення ситуації успіху».
- 7.2. «Школа Радості і успіху» (С. Френе).
- 7.3. Ідеї Вальдорфської педагогіки у сучасному світі.
- 7.4. Технологія самобудівництва та самовдосконалення (за М. Монтесорі). «Будинок дитини» М. Монтесорі.
- 7.5. Метод формувального оцінювання у сучасній початковій школі.

Короткі теоретичні відомості

7.1. Технологія «Створення ситуації успіху»

Ситуація успіху – це «суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком фізичного або морального напруження виконавця» [13].

Результат як успіх – «успіх, який учень переживає неодноразово, відкриває період визволення прихованих можливостей особистості» [13].

Мета технології «Створення ситуації успіху» – «створити ситуацію успіху з метою розвитку особистості дитини, дати можливість кожному учневі відчувати радість досягнення успіху, віри у власні сили» [13].

Детальний аналіз навчально-методичної літератури психолого-педагогічного змісту дає змогу стверджувати, що ця технологія сприяє

виникненню різноманітних видів радості, спричинених відповідними прийомами, які подаємо нижче.

«*Здійснена радість*» відбувається тоді, коли у людини є надія на успіх. Однак кожна дитина повинна знати, що успішною вона стане, коли буде докладати максимум зусиль (різні прийоми: "Емоційне прогладжування", "Анонсування"; "Миша у сметані").

"*Неочікувана радість*" – це позитивний психологічний стан здоров'я від того, що результати діяльності людини виявилися вищими від очікуваних (прийоми "Сходи", "Стань у стрій", "Даю шанс", "Сповідь").

"*Загальна радість*" може бути спонтанною, помітною, непомітною, висловленою, невисловленою (прийом "Стеж за нами", "Навмисна помилка" та ін.)» [5].

7.2. «Школа Радості і успіху» (С. Френе)

Технологія французького педагога С. Френе (1896–1966) «Школа успіху і радості» заснована на ідеях гуманізму і самовідданої любові до особистості дитини.

Завдання, які ставив перед собою педагог, – допомогти кожній дитині зростати в успіху, відчувати радість за кінцевий результат.

Технологія «Створення ситуації успіху» С. Френе була втілена у таких «висловлюваннях: "Це дуже важливо, і у тебе неодмінно вийде", "Саме ти і міг би зробити таку справу", "І це зовсім нескладно. Навіть якщо не вийде, нічого не страшно", "Я впевнений, що ти пам'ятатимеш про ... ", "Починай же! Ти це зробиш! ", "Ось ця деталь вийшла дуже гарно"» [13].

Акцентуємо увагу на тому, що у його школі не було підручників, а була так звана шкільна типографія: відібрані твори з конкурсу роздруковувалися і використовувалися в освітньому процесі, зокрема в індивідуальному і колективному листуванні, при написанні переказів, диктантів, складанні умов задач тощо.

Також вартим уваги було й те, що «кожної п'ятниці у другій половині дня учні школи підсумовували зроблене за тиждень ("Підсумок мого тижня"), користуючись умовними позначками:

- Зеленим кольором – "Я виконав індивідуальний план цілком";
- оранжевим – "Мені не вдалося цілком це зробити";
- червоним – "Не вдалося зробити зовсім, тому потребую допомоги"» [13].

Також важливим елементом технології С. Френе вважалася *шкільна стінгазета*, яка створювалася упродовж тижня. «Для цього щопонеділка у шкільному коридорі вивішували великий аркуш білого паперу, поділеного на чотири колонки: "Я критикую", "Я хвалю", "Я хотів би", "Я зробив".

Поруч із аркушем був прив'язаний олівець, щоб будь-хто міг зробити запис, неодмінно підписавши його. Наприкінці тижня зміст газети обговорювався на зборах, а однією з найсуворіших санкцій колективу щодо порушників дисциплін вважалася заборона на певний час робити записи у стінгазеті. Якщо учень часто згадувався у рубриці "Я хвалю" і ці судження достатньо були обґрунтовані, то його вчинки схвалювалися оплесками зборів, що було найвищою нагородою» [13].

На думку педагога, добре спрацьовують наступні команди: «Починай!», «Достатньо, на мій погляд, тобі виконати ось цю частинку роботи – і у тебе все вийде неодмінно» та ін. Або: «Я сподіваюся, що тобі все вдасться», «Я не можу дочекатися, коли ця деталь гарно викарбується у твоїх руках...» [13].

7.3. Ідеї Вальдорфської педагогіки у сучасному світі

Засновником вальдорфської педагогіки є мислитель, філософ *Р. Штейнер*.

Завдання вальдорфської школи – «допомогти дитині у її духовному самовизначенні, створити максимальні умови для розвитку та утвердження її індивідуальності.

Головний урок – ранковий урок, на якому вивчається один предмет протягом кількох тижнів.

Евритмія (з грецької – «прекрасний ритм», «прекрасне звучання») – це мистецтво руху.

Навчання «за епохами» («епохальна методика») – періодична система викладання» [1; 3; 5].

Випускники вальдорфської школи легко адаптуються в умовах ринкової економіки та швидко зростають у професійному плані.

7.4. Технологія самобудівництва та самовдосконалення (за *М. Монтессорі*). «Будинок дитини» *М. Монтессорі*

Педагогіка видатного італійського гуманіста *М. Монтессорі* (1870–1952), «завоювала увесь світ» завдяки здійсненню гуманістичного підходу у вихованні й навчанні дітей, їх вірі у власні можливості.

Єдиних програм для навчання у школі не було, не було уроків, а кожен день починався із загального «кола», в яке щоранку збиралися, слухаючи тиху музику, на 15–20 хв.

Не було жодних домашніх завдань, не пояснювалися нові теми, нікого учнів не викликали до дошки. Навчальна робота базувалася на абсолютній довірі до дитини. Кожен учень вів свій запис досягнень: «Я вмію

придумати цікаву вправу», «Я бачу свої успіхи при розв'язуванні...» і т.д.). Потім – загальна розмова, обговорення досягнутого у «колі».

Було загальне заняття – «занурення у предмет».

У класі були: зона розвитку мови, писемності, математична зона, зона космічного виховання, зона відпочинку, зона їдальні та ін.

Дитина мала три зошити з інтегрованого навчання: рідної мови, космічного виховання і математики [7].

М. Монтесорі змінив інтер'єр приміщень: легенькі столики, стільці, шафа із дидактичним матеріалом. Створені різновікові групи (від 2,5 до 6 років).

Сутність педагогічної технології М. Монтесорі характеризують три провідні *положення*: виховання має бути вільним; індивідуальним; на основі спостережень.

Особлива увага приділялася *жовтій лінії*, намальованій на підлозі у формі еліпса, на якій діти займалися фізичними вправами, розвиваючи концентрацію уваги і почуття рівноваги.

7.5. Оцінювання. Метод формувального оцінювання у сучасній початковій школі

У сучасній початковій школі існують такі *«форми похвали*: Це справді гарно! Дякую, це прекрасно! Це дуже гарно! Чудово! Мені дуже подобається твоя праця! Продовжуй свою чудову працю! Яка гарна, дружня праця! О, тепер набагато краще! Працюй так далі, це чудово! Як приємно вас вчити, коли ви так гарно працюєте! Зразкова праця! Відмінна праця! Ти прекрасно старався! Твоя праця дуже мене тішить!

За 12-бальною шкалою учителі-методисти пропонують таке *оцінювання*, представлене у таблиці 5.

Таблиця 5

Старайтеся! Будьте уважними! Говоріть чіткіше! Ваше письмо має бути кращим! Ви можете більше! Ви здатні творити набагато краще! Відповідайте конкретніше! Ви вже більше працюєте над собою! Не сумуйте, у вас все вийде! Докладіть більше зусиль і бажання працювати! Усе у вас неодмінно вийде, лише зверніть увагу на... Добре! Це справді, так! Я задоволений, що ви правильно усе зрозуміли! Вже набагато краще!	<i>Низький рівень</i> (відтворення почутого, прочитаного, побаченого)
Дуже добре! Набагато краще! З успіхом вас! Досить вдалий вибір!	<i>Середній рівень</i> (розуміння сприйнятого)

<p>Як гарно ви вмієте запитувати! Я погоджуюся з вашою думкою! Ви надзвичайно вмієте влучно висловлюватися! Які у вас дотепні жарти! Як багато ви уже досягли! Як влучно! Чудово, молодці!</p>	<p><i>Достатній рівень</i> (застосування знань у практичній діяльності)</p>
<p>Ви можете і вмієте творити! Ви маєте власну думку і це дуже добре. Блискуча відповідь! Чудово! Бездоганно! Відмінно! Прекрасно! Ми пишаємося тобою! Ти маєш своє "Я"! Ми пишаємося твоїми досягненнями!, "Гарна робота", "Це переконливо", "Відмінно", "Чудово", "Це краще, ніж будь-коли", "Ефектно", "Гарно придумано", "Оригінально", "Наступного разу буде ще краще", "Бачиш, які в тебе здібності", "Я знала, що ти можеш це зробити", "Я зовсім у тобі не сумнівалася", "Бачиш, ти сам впорався", "Зразу видно, що ти добре підготувався", "Ти на правильному шляху", "Це на найвищому рівні", "З тебе можна брати приклад", "Який прогрес", "Цим неодмінно потрібно пишатися", "Ти знайшов творчі підходи", "У тебе світла голова", "Зразу видно, що ти умієш думати", "Олімпійський рівень", "Так тримати", "Ти на шляху до успіху", "Ти – народжений літати" та ін.» [13].</p>	<p><i>Високий рівень</i> (вияв творчих здібностей)</p>

Сьогодні у початковій школі важливе місце відведено формульованню оцінюванню. Як засвідчують сайти Інтернету, *формульованне оцінювання* – це «інтерактивне оцінювання прогресу учнів, що дає змогу вчителю відповідно адаптувати освітній процес, опираючись на дані відстежень особистісного розвитку дітей та хід набуття ними навчального досвіду й компетентностей» [6].

Таблиця 6

<i>Традиційне оцінювання</i>	<i>Формульованне оцінювання</i>
Оцінювання знань з предмета	Оцінювання результатів проєктної діяльності
Оцінювання кінцевого результату	Оцінювання самостійності, співробітництва, процесу навчання
Оцінювання вчителем	Оцінювання учнями, само оцінювання
Отримання звіту про результати навчання учнів, їх ранжування	Отримання більш повної картини навчання кожного учня зокрема, його поступу у досягненні цілей

[6].

Місія формувального оцінювання – «допомогти учневі у навчанні, сприяти впевненості йому у власних силах, надавати поради, сигналізувати про труднощі, створювати діалог «учитель-учень», формувати успішне навчання» [14].

У таблиці 8 ми подаємо приклади технік формувального оцінювання, які мають місце у сучасній початковій школі.

Таблиця 8

Техніки формувального оцінювання

<i>Техніка</i>	<i>Процедура використання техніки</i>
<i>«Індекс-картки для узагальнення або запитань»</i>	Учитель періодично роздає учням картки із завданнями, зображеними з обох боків (почергово перевертаючи певним боком): 1. Назвіть основні ідеї вивченого матеріалу, узагальніть їх. 2. Визначте, що з вивченого ви недостатньо зрозуміли. Сформулюйте свої запитання.
<i>Світлофор</i>	У кожного учня є картки трьох кольорів світлофора. Учитель просить учнів показувати карткою відповідного кольору розуміння (зелений), неповне розуміння (жовтий), нерозуміння (червоний) матеріалу. Після сигналу учитель з'ясовує: що зрозуміли? Що не зрозуміли?
<i>Однохвилинне есе</i>	Техніка, яка використовується з метою представлення учнями зворотного зв'язку про вивчене з теми. Для написання есе вчитель може поставити такі запитання: Що найголовніше ти дізнався сьогодні? Які питання залишилися для тебе незрозумілими?
<i>Вимірювання температури</i>	Метод використовують для виявлення того, наскільки учні правильно виконують завдання. Для цього діяльність учнів призупиняється запитанням: «Що ми робимо?». Відповідь на поставлене запитання – демонстрація розуміння завдання або процесу його виконання. У разі роботи в парах або групах учитель просить пару або групу продемонструвати процес виконання завдання. Інші спостерігають.

<p>Мовні зразки (підказки)</p>	<p>Учитель періодично дає учням мовні зразки (вислови, підказки), які допомагають будувати відповідь. Наприклад: основною ідеєю (принципом, процесом) є _____, тому що _____</p>
<p>Дві зірки й побажання (взаємооцінювання)</p>	<p>Застосовується для оцінювання творчих робіт учнів, творів, есе. Учитель пропонує перевірити роботу однокласника. Коли учні коментують роботи один одного, вони не виставляють оцінки, а вказують на два позитивні моменти – "дві зірки" – і на один момент, який потребує доопрацювання – "побажання".</p>
<p>Техніка "Тижневий звіт"</p>	<p>У кінці навчального тижня кожному учневі пропонується дати відповіді на запитання "Чому я навчився за тиждень?", "Що для мене залишилося нез'ясованим?", "Які запитання я б поставив учням, якби був учителем?" тощо» [14].</p>

Варто зауважити, що Інтернет-ресурс представляє формувальне оцінювання у початковій школі крізь розроблені науковцями такі інтерактивні вправи як «Кубування» та «Ромашка Блума»:

[3; 4; 14].

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень

- 2.1. Тезисно законспекуйте сучасні освітні документи: Закон України «Про освіту», Концепція «Нова українська школа» про види оцінювання учнів початкової школи;
- 2.2. Розкрийте сутність поняття «здатність до самобудівництва» (за М. Монтесорі).
- 2.3. Законспекуйте зміст чинної освітньої програми «Вальдорфська педагогіка» та «На крилах успіху».

Частково-пошуковий рівень

- 2.4. Доберіть бібліографію до цієї теми.
- 2.5. Користуючись довідково-енциклопедичною літературою та сайтами Інтернету, підготуйте доповіді та повідомлення:
 - а) Педагогічні ідеї С. Френе в освітньому процесі сучасної початкової школи;
 - б) Ідеї М. Монтесорі в освітньому процесі сучасної початкової школи;
 - в) Сучасні початкові школи вальдорфського спрямування.

Творчий рівень

- 2.6. Зайдіть на платформу Ютуб, зокрема на науково-практичну конференцію під назвою «Результативність початкової школи», і законспекуйте доповідь розробника освітньої програми «Наші крилатики».
- 2.7. Опишіть роль учителя в умовах впровадження монтесорівського дидактичного матеріалу.
- 2.8. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про актуальність ідей вільного виховання у сучасній початковій школі.

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

- 3.1. За допомогою діаграми Венна розробіть щоденники для учнів Л. Занкова та С. Френе.
- 3.2. Запропонуйте власні техніки формувального оцінювання для учнів.

Парна робота

- 3.3. Розкрийте зміст технології самобудівництва та самоствердження М. Монтесорі крізь призму проведення ранкових зустрічей та створення навчальних осередків відповідно до Концепції «Нова українська школа».

Групова робота

3.4. На великому ватмані паперу змоделюйте класну кімнату початкової школи відповідно до матеріально-технічного забезпечення НУШ у контексті освітнього середовища «Будинку вільної дитини» М. Монтессорі.

Кооперативно-групова робота

3.5. Розробіть та презентуйте модель френівського, вальдорфського та монтессорівського учителя.

Література

Основна

1. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>
2. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 28 січня 2014 року № 1 / 9–74 «Інструктивно-методичні матеріали щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів». URL : <https://mon.gov.ua/content/Нормативно-правова%20база/1-9-74.pdf>.
3. Додаток до наказу МОН України від 19 серпня 2016 року № 1009 «Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи». Сайт МОН України. URL : old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1-2-08-i.pdf.
4. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
5. Концепція Нова українська школа. URL : [/https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol](https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol).
6. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. Київ : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. С. 162–169.

Додаткова:

1. Абашкіна Н. В. Організація навчально-виховного процесу у вальдорфській школі (Німеччина). *Почат. школа*. 1993. № 7. С. 41.
2. Вілмут Дж. Використання портфоліо для навчання та оцінювання : навч. посібн. / за ред. І. Є.Булах, М. Р. Мруги. Київ : Майстер-клас, 2007. 48 с.
3. Журавльова С. Розвиток ідей вільного виховання особистості у теорії і практиці вальдорфської педагогіки. *Рідна школа*. 2005. № 11. С. 70–72.
4. Іонова О. Евритмія і малювання форм у вальдорфській школі. *Рідна школа*. 1999. № 11. С. 54.

5. Іонова О. Зміст вальдорфської освіти. Засіб розвитку особистості учня. *Рідна школа*. 1999. № 7, 8. С. 37–40.
6. Кабан Л. В. Формувальне оцінювання. URL : <https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page>
7. Лосєва Н. Розвиток ідеї самореалізації особистості. *Рідна школа*. 2004. № 5. С. 71–75.
8. Мальцева А. Асоціація вальдорфських ініціатив в Україні (вальдорфська педагогіка). *Шкільний світ*. 1999. № 11 (43).
9. Мостова Т. Вальдорфська педагогіка. *Освіта України*. 1999. № 1, 2 (125). С. 11.
10. Муравенко М. «Астр» – означає «початок» (вальдорфська педагогіка). *Шкільний світ*. 1999. № 11 (43). С. 9–14.
11. Савченко О. Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків. *Початкова школа*. 1992. № 1. С. 2–9.
12. Скороморовський І. Індивідуально орієнтоване навчання в школах Німеччини. *Шлях освіти*. 2002. № 2. С. 20–23.
13. Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : методичні рекомендації до проведення семінарських занять. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2009. 52 с.
14. Формувальне оцінювання. URL : <https://www.pedrada.com.ua/article/2337-yak-zdysnyuvati-formuvalne-otsnyuvannya-uchnv-1-klasu>
15. Шевченко В. Саморозвиток як чинник становлення творчої особистості. *Рідна школа*. 2004. № 2–3. С. 142–155.

Практичне заняття № 8

ГУМАННО-ОСОБИСТІСНІ ПАРТНЕРСЬКІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Мета: ознайомити студентів із роллю і місцем гуманістичної педагогіки; специфікою освітнього процесу «Школи Життя» Ш. Амонашвілі, «Школи Радості» («Школи під блакитним небом») В. Сухомлинського, педагогікою партнерства, технологією колективного творчого виховання, технологією формування учнівського колективу та педагогічною технологією під назвою «Портфоліо».

Ключові поняття: гуманістична педагогіка, «Школа Життя», Ш. Амонашвілі, «Школа Радості», («Школа під блакитним небом»),

технологія, колективне творче виховання, учнівський колектив, педагогічна технологія «Портфоліо».

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: аналізувати зміст та завдання гуманістичної педагогіки; специфіку освітнього процесу «Школи Життя» Ш. Амонашвілі, «Школи Радості» («Школи під блакитним небом») В. Сухомлинського, зміст та завдання технології колективного творчого виховання, формування учнівського колективу та педагогічної технології під назвою «Портфоліо».

План

- 8.1. Гуманістична педагогіка. «Школа Життя» Ш. Амонашвілі.
- 8.2. «Школа Радості» («Школа під блакитним небом») В. Сухомлинського.
- 8.3. Технологія колективного творчого виховання. Технологія формування учнівського колективу.
- 8.4. «Портфоліо» як педагогічна технологія.

Короткі теоретичні відомості

8.1. Гуманістична педагогіка. «Школа Життя» Ш. Амонашвілі.

Гуманно-особистісно орієнтовані технології протистоять авторитарному безособистісному і бездуховному підходу до дитини, створюють атмосферу любові, турботи, взаєморозуміння, толерантності [1].

«Школа Життя» сучасного грузинського педагога Ш. Амонашвілі відрізняється специфікою здійснення освітнього процесу. Наводимо основні положення технології його гуманної педагогіки:

«Учитель – людина з майбутнього.

Кожний шкільний день учитель планує як радісну сторінку свого життя і життя дітей. Шкільне життя повинне бути радісним.

Найвищим принципом педагогічного спілкування повинна стати повага до особистості школяра.

Творчий пошук учителя ґрунтується на вихованні і навчанні школярів з їхньої же позиції.

Вчитель учить учнів способам самоконтролю і самооцінки, вирощує в них повноцінну, цілісну навчально-пізнавальну діяльність.

Встановлення стосунків співробітництва і взаємодопомоги в процесі навчання, створюються умови для встановлення в класі атмосфери взаємної довіри й поваги.

Радіти разом із дітьми» [2].

8.2. «Школа Радості» («Школа під блакитним небом») В. Сухомлинського

Детальний аналіз науково-педагогічної та психолого-методичної літератури дозволяє стверджувати, що народження цієї технології зумовлене самим життям. В. Сухомлинський у «Школі радості» найкращий шлях до сердець дітей молодшого шкільного віку прокладав через казку, гру, музику, дитячу творчість [8].

У погожі осінні дні діти Павлиської школи, наприклад, спілкувалися з природою, «розкриваючи її сторінки», виховували в собі естетичне і бережливе ставлення до її надбань. На лоні природного середовища діти отримували обґрунтовані відповіді на питання: «Чому травичка жовтіє?», «Чому одне дерево високе, а інше низьке?», «Чому восени вишень немає?», «Куди зникає роса?». Кожен клас мав свій куточок лісу, «зелений клас» у географічному майданчику, каштанову алею, галявину, так звану «екологічну стежинку» та ін. На лоні природи проходили уроки мислення та уроки милування природою: «Живе і неживе у природі», «Хто позолотив березу», «Бабине літо» [10].

Наприклад, використовуючи ідеї педагогічної творчості Василя Олександровича, наводимо *фрагмент уроку на тему «Шукаємо у природі казку»*.

«Мета: продовжувати ознайомлювати дітей із красою рідної землі; вчити спостерігати, робити висновки, добирати образні слова, складаючи казку.

Місце проведення: шкільне подвір'я.

Учні простують до куточка краси, звідки видно, як змією шкільним подвір'ям в'ється стежка. У ході прогулянки, екскурсії, спостережень за об'єктами живої та неживої природи народилася така казка : "На шкільному подвір'ї пролягла стрічкою стежка.

- Стежко, стежко! Що ти бачила на своєму віку?

- Я бачила, як тебе вперше мама привела до школи. Бачу, як ти щодня ходиш у клас. Помічаю, коли ти веселий чи сумний. Я тебе виведу у чудовий світ, коли ти закінчиш школу. Не забувай мене ніколи! Приходь до мене в гості завжди!"» [12].

Так зароджувалися ідеї для написання творів, які уклалися під назвою «300 казок про Природу», які ще від часів ХХ століття зберігаються у кімнаті-музеї цієї школи. Василь Сухомлинський був основоположником проведення уроків милування природою, уроків серед природи, які не втратили актуальності й сьогодні.

8.3. Технологія колективного творчого виховання. Технологія формування учнівського колективу

Технологія колективного творчого виховання

Сучасний науковець О. Янкович зазначає, що особливістю цієї технології є «реалізація суспільно значимих справ у співпраці батьків, учителів та учнів. Вони здійснюють пошуки найоптимальніших шляхів вирішення спільних завдань» [13, с. 148]. Отже, це є технологія педагогічного партнерства, оскільки є особистісно зорієнтованою: у ній враховуються інтереси кожної дитини.

Технологія формує такі *ключові якості та компетентності* як колективізм, працелюбність, активність, ініціативність та підприємливість тощо.

Сучасними науковцями подані такі види колективних творчих справ:

- суспільно-політичні – диспути, круглі столи «Ми – твоє майбутнє, Україно», проєкти («Мое село (місто)», «Майбутнє село(місто)»);
- трудові – прибирання територій (акція «Зробимо наше село (місто) чистішим»);
- екологічні – свята, толоки;
- пізнавальні – віртуальні мандрівки краєм, турніри ерудитів;
- оздоровчі – свята, розваги;
- художньо-естетичні – свята, конкурси, бали;
- організаційні – День народження колективу, ділові ігри;
- благодійницькі – ярмарки, збір дитячих іграшок, книг для дітей-сиріт [13, с. 159].

Технологія формування учнівського колективу

Мета – згуртувати учнівський колектив.

Слово «колектив» – походить від лат. слова «colligo», означає – «об'єдную». Отже, це об'єднання людей з інтересами, в яких необхідно формувати дружні взаємостосунки.

Ми розкриваємо етапи технології формування учнівського колективу, презентовані сучасними науковцями:

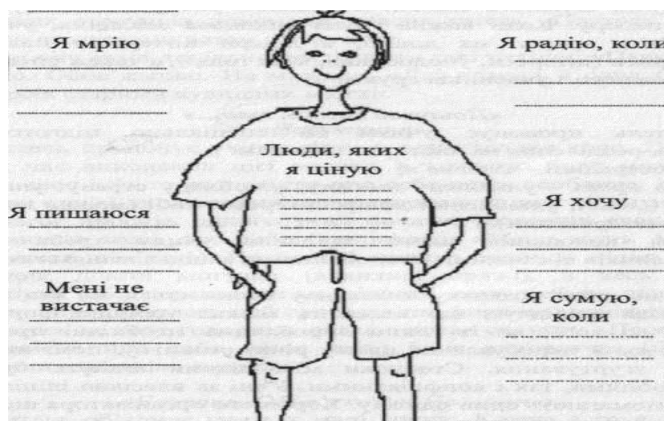
- 1 етап – «Розсип піску»;
- 2 етап – «М'яка глина»;
- 3 етап – «Мерехтливий маяк»;
- 4 етап – «Пурпурове вітрило»;
- 5 етап – «Розпалений смолоскип» [13].

Повністю погоджуємося із думкою науковця О. Янкович у тому, що на початковому етапі доречно вивчати індивідуальні особливості учнів, здобутки їх родин шляхом зібрання інформації про їхні сім'ї за допомогою розроблених інформаційних анкет, індивідуальних бесід,

фіксації інформації у щоденнику педагогічних спостережень. У цьому плані доцільно використати такі методи як «Комплімент», «Автопортрет», «Сімейні історії» тощо.

Так, наприклад, метод «Сімейні історії» полягає у тому, що учитель пропонує учням в парах чи групах розповісти про сімейні традиції, обряди, ритуали, звичаї. На цьому етапі доцільно використати інтерактивну вправу «Карусель».

Також доречним може стати й вправа «Пізнай мене і зрозумій мене», зміст якої полягає в тому, що учням роздаються аркуші паперу із зазначеними рубриками чи висвітлюється на екрані комп'ютера чи інтерактивної дошки:

Мал. 5. Силует людини

На другому етапі знайомство поглиблюється, вибирається актив класу, здійснюється обмін інформацією, налагоджується взаєморозуміння. На цьому етапі обов'язково потрібно провести батьківські збори, створити класну газету чи портрет класу. У пригоді учителям стануть такі методи як «Павутиння» або «Екскурсія старими вулицями села (міста)». Після проведеної екскурсії з дітьми на основі спостережень необхідно обговорити свої враження та побажання.

На третьому етапі доцільно формувати емоційно-вольову та інтелектуальну єдність класу за допомогою таких заходів як проведення Класної години шляхом, наприклад, телемосту учнів і батьків, використовуючи такі методичні прийоми як «Таємні таланти», «Подаруй валентинку» та ін. Так, наприклад, метод «Подаруй валентинку» полягає в тому, що учитель дарує сердечко одному із гравців і обґрунтовує свій вибір. За зразком учні продовжують вправу.

Четвертий етап «Пурпурове вітрило» формує в учнів бажання жити за принципом в колективі – «один за всіх і всі за одного».

Ефективними формами роботи на п'ятому етапі можуть стати психолого-педагогічні тренінги, рольові дискусії, квести, проекти.

Вдалим, на наш погляд, є метод «Знайди собі однодумців під час подорожей» або «Допоможи здійснити мрію» [13].

8.3. «Портфоліо» як педагогічна технологія

Портфоліо – колекція робіт учня, його навчальних досягнень. Цей термін походить від англ. «portfolio», що означає «портфель» або «папка для документів». Портфоліо є засобом оцінювання досягнень молодшого школяра. В Італії, наприклад, портфоліо називають альбомом з фотографіями. Це своєрідне досье.

Сучасними науковцями виокремлено такі *види портфоліо*: «портфоліо досягнень, портфоліо розвитку, портфоліо теми» [10].

Виокремлюємо *функції портфоліо*: діагностичну (фіксує прогрес у навчанні), мотиваційну (заохочує учнів до навчання), рейтингову (визначає рівень сформованості знань та умінь учнів) [11].

Використовуючи методику О. Янкович, подаємо такі етапи дій портфоліо: 1 – «індивідуально-організаційний, 2 – корекційно-реалізаційний, 3 – результативно-аналітичний. На 2 етапі укомплектовуються матеріали, на 3 – осмислюються, рефлексуються, презентуються» [13, с. 97].

Доречними, на наш погляд, можуть бути такі *розділи портфоліо*: «Мої досягнення» (збір посвідчень про участь у конкурсах, грамоти); «Я у світі людей» (улюблені хобі, заняття, друзі); «Погляд на себе і в майбутнє» (цінності та ідеали, життєві плани, життєве кредо та ін).

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень

2.1. Тезисно законспектуйте сучасні освітні документи: Закон України «Про освіту», Концепцію «Нова українська школа» про педагогіку партнерства, створення учнівської спільноти.

2.2. З Українського педагогічного словника С. Гончаренка, Енциклопедії освіти, Енциклопедії педагогічних технологій чи Вікіпедії випишіть тезаурус, пов'язаний із технологіями колективного виховання і технологією формування творчого колективу.

2.3. Ознайомтеся із поглядами Ш. Амонашвілі на проблеми застосування технологій формування учнівського колективу у початковій школі. З цією метою опрацюйте працю педагога «Школа Життя».

2.4. Ознайомтеся із поглядами В. Сухомлинського на проблеми застосування технологій формування учнівського колективу у початковій школі. З цією метою опрацюйте працю педагога «Методика виховання колективу».

2.5. Дайте визначення поняттям: «колектив», «гуманність», «індивідуальність», «дитиноцентризм», «педагогіка партнерства».

Частково-пошуковий рівень:

2.6. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.7. Користуючись довідково-енциклопедичною літературою та сайтами Інтернету, підготуйте доповіді та повідомлення:

- а) Дитиноцентризм та учнівська спільнота НУШ;
- б) Основні ідеї технології учнівського колективу;
- в) «Педагогіка партнерства» у світлі ідей Нової української школи.

Творчий рівень

2.8. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про використання ідей В. Сухомлинського у сучасній початковій школі.

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схематичних малюнків зілюструйте цінності учнівського колективу.

Парна робота

3.2. Складіть портфоліо за темою (на вибір).

Групова робота

3.3. На великому ватмані паперу за допомогою діаграми Венна змодельуйте ідеї педагогів-гуманістів Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинського у контексті цінностей Нової української школи.

Література

Основна

1. Амонашвілі Ш. Міркування про Гуманну Педагогіку. Москва : Просвещение, 1996. 165 с.
2. Амонашвілі Ш. О. Школа Життя : трактат про початковий ступінь освіти, заснованої на принципах гуманно-особистісної педагогіки. Хмельницький : Подільський культурно-просвітницький центр ім. М. К. Реріха, 2002. 172 с.
3. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyyv-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>
4. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

5. Концепція Нова українська школа. URL : [/https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol](https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol).
6. Сухомлинський О. В. Вибрані твори : в 5-ти т. Київ : Рад. шк., 1976–1977. Т. 5.
7. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Вибрані твори : у 5 т. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 2. С. 417–457.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори : у 5 т. Київ : Рад. шк., 1977. Т. 3. С. 7–282.
9. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. Київ : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. С. 162–169.

Додаткова:

10. Антонець М. Гуманізм педагогічних нововведень В. О. Сухомлинського. *Початкова школа*. 1997. № 9. С. 35–38.
11. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2006. С. 364–401.
12. Сухорукова Г. Уроки мислення серед природи (естетичні комплекси за В. О. Сухомлинським). *Дошкільне виховання*. 2003. № 9. С. 7–9.
13. Янкович О., Кузьма І. Освітні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2018. 266 с.

Практичне заняття № 9

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Мета: ознайомити студентів із роллю і місцем здоров'язбережувальних педагогічних технологій у сучасній початковій школі.

Ключові поняття: здоров'язбережувальна освітня галузь, цінність «здоров'я», здоровий спосіб життя, оздоровчі технології, арттерапевтичні технології, аудіовізуальний метод навчання, початкова школа.

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: аналізувати сучасні освітні документи про формування здоров'язбережувальних компетентностей в учнів початкової школи

відповідно до Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа»; розкривати зміст цінності «Здоров'я» у Концепції Нової української школи, завдання оздоровчих, арттерапевтичних технологій і технологій навчання в русі, застосовувати аудіо-візуально-кінестетичний метод навчання «Веселкової технології» в освітньому процесі початкової школи.

План

- 9.1. Цінність «Здоров'я» у системі цінностей Нової української школи. Здоров'язбережувальні технології.
- 9.2. Технології дотримання здорового способу життя. Навчання в русі як здоров'язбережувальна освітня технологія.
- 9.3. Оздоровчі педагогічні технології. Арттерапевтичні педагогічні технології.
- 9.4. Аудіо-візуально-кінестетичний метод навчання «Веселкової технології» (Закарпатська область).

Короткі теоретичні відомості

9.1. Цінність «Здоров'я» в системі цінностей Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти. Здоров'язбережувальні педагогічні технології.

Ми виокремлюємо важливі цінності, на яких ґрунтується Державний стандарт початкової освіти:

«*Дитинство* – навчальний процес здійснюється відповідно до вікових особливостей дітей, акцентована увага на проєктну діяльність;

Радість – пізнавальний процес організовано з метою принесення радості дитині; обсяг домашніх завдань зменшено, а час на рухову активність і творчість – збільшено;

Особистість – дитині створено умови для розвитку особистості, замість слухняності формуються автономність та незалежне мислення; учитель формує в них самоповагу і впевненість у собі;

Здоров'я – у «Новій українській школі» з 1 класу в учнів формується здоровий спосіб життя, створюються умови для фізичного й психоемоційного розвитку;

Безпека – створено атмосферу довіри і взаємоповаги, школа є безпечним місцем, де немає насильства, цькування та дискримінації» [13].

Як бачимо, цінність «Здоров'я» відіграє вагому роль у виокресленій системі цінностей.

Завдання учителя початкової школи – «зберегти, зміцнити здоров'я учнів, сформувати в них відповідальне ставлення до власного здоров'я; застосовувати сучасні здоров'язбережувальні практики в освітньому процесі початкової школи; змодельювати таку систему діяльності учнів, яка б сприяла формуванню в них здоров'язбережувальної компетентності; аналізувати перспективний досвід учителів початкової школи з окресленої проблеми з метою його творчого використання у професійній діяльності» [15].

На сучасному етапі державотворення відповідно до Закону України «Про освіту» в умовах впровадження Концепції Нової української школи акцентовано на десятих компетентностях, згідно з якими створювалися нові освітні галузі, розкриті у Державному стандарті початкової освіти, затвердженого урядом 21 лютого 2018 р. Серед них важливе місце займає соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь [1; 3; 4].

Аналіз навчально-методичної літератури дозволяє стверджувати, що в освітньому процесі початкової школи має здійснюватися акцент на формування в учнів відповідальності за збереження й зміцнення власного здоров'я, поглиблення знань, умінь та навичок, пов'язаних з усіма її складниками: фізичного, соціального, морального, психічного, духовного.

9.2. Технології дотримання здорового способу життя. Навчання в русі як здоров'язбережувальна освітня технологія

Ми виокремлюємо такий поняттєво-категоріальний тезаурус, пов'язаний із здоров'язбережувальною педагогічною технологією: «здоров'язбережувальні технології», «здоров'яформувальні технології», «технології ведення здорового способу життя».

Здоровий спосіб життя – це «низка дій, спрямованих з метою запобігти різноманітним захворюванням, зміцненню усіх систем організму та поліпшенню самопочуття людини» [10].

Основними складниками здорового способу життя є: «раціональне харчування; фізична активність і загартовування; особиста гігієна; відсутність шкідливих звичок (вживання алкоголю, наркотичних речовин, тютюнокуріння); позитивні емоції; інтелектуальний розвиток; режим праці та відпочинку; самоконтроль за станом здоров'я» [7].

Технології навчання здоров'ю – «гігієнічне навчання, яке сприяє раціональному харчуванню та догляду за тілом тощо, формує такі життєві навички, як керування емоціями та позитивне вирішення конфліктів, допомагає здійснювати профілактику зловживання психоактивними речовинами та травматизму» [8].

Технології виховання культури здоров'я використовуються учителями з метою його збереження та зміцнення, «сприяють вихованню в учнів таких особистісних якостей, які допомагають формувати правильні уявлення про здоров'я як найбільшу життєву цінність, про необхідність ведення здорового способу життя, що є важливим і необхідним як для свого особистого здоров'я, так і здоров'я усієї родини» [11].

О. Янкович виокремлює такі здоров'язбережувальні технології: навчальні (реалізуються в освітньому процесі); медичні (реалізуються медпрацівниками, психологами та соціальними педагогами); фізкультурно-оздоровчі (реалізують фахівці фізичної культури) та комплексні (здійснюються батьками, психологами) [18, С. 192–193].

Отже, здоров'язбережувальні технології виступають інноваційними педагогічними технологіями, спрямованими на зміцнення фізичного здоров'я учнів та створення доброзичливого безпечного середовища.

Навчання в русі як здоров'язбережувальна освітньо-рухова технологія створена для оздоровлення школярів, формування та соціалізації особистості, зокрема молодших школярів. Ця технологія зародилася в кінці ХХ – поч. ХХІ ст., хоча її ідеї обґрунтовували ще класики педагогіки – Й. Песталоцці, Дж. Локк, В. Сухомлинський та ін.

В освітньому процесі початкової школи вище подані технології є особливо актуальними на адаптаційно-ігровому етапі навчання, оскільки у них інтегрується освітня та оздоровлювальна функції. Зокрема, мають місце такі фізичні вправи, як «Гра в гелікоптера», «Броунівський рух», «Дидактичний млин» та ін.

9.3. Оздоровчі педагогічні технології. Арттерапевтичні педагогічні технології

Оздоровчі технології спрямовані на зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу здоров'я шляхом здійснення фізичної підготовки, загартування, гімнастики, масажу та різних видів терапій (фізіо-, аромо-, фіто-, музико-, казко-, кольоро-, сміхо- тощо). Вони спрямовані на зміцнення фізичного здоров'я учнів.

Сучасні науковці подають таку *класифікацію оздоровчих технологій*:

1) *«інноваційні оздоровчі технології збереження і стимулювання здоров'я учня початкової школи*: ранкова гімнастика; коригувальна гімнастика; фітболгімнастика; стимулювальна гімнастика; гімнастика для очей; лікувальна гімнастика для пальців; пальчикова гімнастика (вправи, ігри, картинки); дихальна гімнастика; фізкультхвилинки; фізкультпаузи; фізичні вправи на формування постави; загартування в умовах початкової школи; масаж).

2) *інноваційні оздоровчі технології психофізичного розвитку*: психогімнастика (вправи, ігри, етюди, пантоміми); дихально-оздоровчий комплекс «кун-фу»; оздоровчий комплекс «бебі-йога»; гімнастика «у-шу»; ігри-медитації.

3) *інноваційні оздоровчі технології профілактично-лікувального спрямування*: фітотерапія (чаї, коктейлі, фітомішечки); ароматерапія (ароматизація приміщення); вітамінотерапія (вітамінізація страв).

4) *інноваційні оздоровчі технології терапевтичного спрямування*: арттерапія; пісочна терапія; казкотерапія; ігрова терапія; сміхотерапія; музична терапія; кольоротерапія, рефлексотерапія тощо» [16].

9.4. Аудіо-візуально-кінестетичний метод навчання «Веселкової технології» (Закарпатська область)

Творча група вчителів-практиків Довжанської ЗОШ І–ІІІ ступенів Іршавського району Закарпатської області пропонують «Веселкову» педагогічну технологію для сучасної початкової школи.

Запропонована методика – це своєрідна технологія «Зрощування» і «Вирощування», у якій поєднано традиційні форми, методи та методики навчання і виховання молодших школярів із новими авторськими підходами. Її метою є модернізація освіти України та впровадження оздоровчих технологій. Ця технологія відкидає «педагогічне насильство» чи будь-яке авторитарне керівництво навчальним процесом. У ній поєднуються традиційні та новітні форми, методи та прийоми [12]. Подаємо категоріально-поняттєвий тезаурус, пов'язаний із аудіо-візуально-кінестетичним методом навчання:

«Оздоровлювальне навчання – це арт-терапія, лікувальна фізкультура, точковий масаж, фітотерапія.

Арттерапія – навчання і виховання засобами мистецтва.

Веселкові уроки – перспективна форма навчання дітей, коли навчальний матеріал подають у вигляді коротких текстів з ілюстраціями і веселих контрольних робіт.

Навчальні пісні – пісні, написані на відомі мотиви класичних і народних творів та дитячих пісень, у тексті яких закладені базові поняття уроків.

Навчальні рухливі ігри – ігри за темою уроку.

Співанковий підручник – збірник навчальних пісень у вигляді аудіокасети або лазерного диску, ілюстрованого додатку з текстами, нотами.

Відновлення енергії – прийоми, що дають змогу ліквідувати втому (сонячний дощ, навчальні пісні, рухливі ігри, досліди, експерименти).

Сонячний душ – це спосіб відновлення енергії (самозанурення в потік сонячного світла).

Навчання музикою – це терапевтична педагогіка, головною особливістю якої є повторюваність інформації» [16].

Головна мета арттерапії – оздоровлення і зацікавлення дітей навчання, згуртування колективу. Наприклад, учні за допомогою музики читають «кольорові слова» без розчленування їх на літери та склади. Часто використовується технологія Піснезнайка, яка сприяє відчуттю радості життя. Це своєрідна музикотерапія, яка лікує заїкання, стрес, сприяє профілактиці захворювань (за виразом А. Паре, «Веселі люди швидше одужують і довше живуть») [16].

У додатках подаємо інтелектуальну карту «Школа здоров'ячка», розроблену сучасними науковцями і представлену як схематичний малюнок.

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень:

2.1. Тезисно законспектуйте сучасні освітні документи: Закон України «Про освіту», Концепція «Нова українська школа» про формування здоров'язбережувальних компетентностей в учнів початкової школи;

2.2. Ознайомтеся із поглядами В. Сухомлинського на проблеми застосування здоров'язбережувальних технологій у початковій школі. З цією метою опрацюйте роботу педагога «Серце віддаю дітям».

2.3. Дайте визначення поняттю: «цінність Здоров'я».

Частково-пошуковий рівень:

2.4. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.5. Користуючись довідково-енциклопедичною літературою, сайтами Інтернету, підготуйте доповіді та повідомлення:

а) Негативний вплив новітньої техніки на розвиток та здоров'я дитини молодшого шкільного віку;

б) Організація профілактичної роботи у закладі початкової освіти з метою попередження віртуальних загроз для молодшого школяра;

в) Основна мета виховання сучасної початкової школи – збереження і зміцнення здоров'я дитини.

Творчий рівень

2.6. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про матеріально-технічне забезпечення, яке має місце у сучасних школах України в контексті впровадження здоров'язбережувальної освітньої галузі.

2.7. Змоделуйте роль учителя в умовах впровадження здоров'язбережувальних технологій.

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схематичних малюнків розробіть «Гарілку здорового харчування» для учнів початкової школи упродовж дня.

Парна робота

3.2. Розкрийте зміст арттерапевтичних вправ «Веселкової технології».

Групова робота

3.3. На великому ватмані паперу змоделуйте класну кімнату початкової школи відповідно до матеріально-технічного забезпечення, запропонованого розробниками Державного стандарту початкової освіти, авторами чинних Типових навчальних та альтернативних програм та сучасними науковцями у контексті впровадження здоров'язбережувальних технологій.

Кооперативно-групова робота

3.4. Презентуйте модель оптимального використання технологій здорового способу життя учнів початкової школи.

Література

Основна

1. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова школа*. 2011. № 7. С. 3–18.
3. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Концепція Нова українська школа. URL : [/https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol](https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol).
5. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл 1 (1–2 класи). *Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи*. Київ : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. С. 162–169.

Додаткова:

6. Андрющенко Т. К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема. *Наук. вісн.*

- Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки* : пед. науки. 2012. № 7. С. 123–127.
7. Ващенко О., Свириденко С. Як створити школу сприяння здоров'ю : метод. посібник. Київ : Шкільний світ, 2008. 112 с.
 8. Бобро А. А. Сутність поняття «соціальне здоров'я» у науковій літературі. *Вісник Чернігівського національного пед. ун-ту*. Серія : педагогічні науки. 2014. Вип. 122. С. 19–23.
 9. Ващенко О. М. Школа соціального здоров'я : метод. порадник. *Початкова освіта*. 2009. № 16. С. 2–12.
 10. Здоровий спосіб життя. URL : <https://zdrav.ck.gov.ua/uk/content/zdorovyuy-sposib-zhyttya-shlyah-do-zdorovya>
 11. Гончаренко М. С., Новикова В. Є. Валеологічні аспекти формування здоров'я у сучасному освітянському процесі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2006. № 12. С. 39–43.
 12. Неділько В. П., Камінська Т. М. Шляхи підвищення рівня здоров'я дітей шкільного віку. *Современная педиатрия*. 2010. № 3. С. 81–84.
 13. Лук'янова О. М. Медикосоціальні аспекти збереження здоров'я дітей, забезпечення їхнього гармонійного фізичного та інтелектуального розвитку. *Журн. АМН України*. 2001. № 3. С. 408–415.
 14. Оржеховська В. М. Здоров'язбережувальне навчання та виховання : проблеми, пошук. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2011. № 4. С. 29–31.
 15. Пахолок О. О. Феномен здоров'я в соціокультурному вимірі : автореферат ... канд. соціологічних наук, спец.: 12.00.01 – теорія та історія соціології : НАН України, Ін-т соціології. Київ, 2014. 16 с.
 16. Оздоровчі технології у початковій школі : навчальний посібник / укладач Лілія Стахів. Вид. доповн. та доопрац. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2017. 55 с.
 17. Федько О. А. Багатоаспектність поняття «здоров'я» у сучасній науковій думці. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua>.
 18. Янкович О., Кузьма І. Освітні технології у початковій школі : навчальний посібник. Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2019. 266 с.

Практичне заняття № 10

КОМПЛЕКСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ. АВТОРСЬКІ ШКОЛИ

Мета: ознайомити студентів із комплексними педагогічними технологіями та авторськими школами.

Ключові поняття: комплексні педагогічні технології, авторські школи приватного типу, школи Львівщини, Школа «Джерельце», Школа Святої Софії, Стрийська загальноосвітня школа І ступеня № 11, авторська школа «Тривіта» М. Чумарної, школи Дрогобиччини, науково-педагогічний проєкт «Інтелект України».

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: аналізувати комплексні педагогічні технології, авторські школи приватного типу, школи Львівщини, Школа «Джерельце», Школа Святої Софії, Стрийська загальноосвітня школа І ступеня № 11, авторська школа «Тривіта» М. Чумарної, школи Дрогобиччини, науково-педагогічний проєкт «Інтелект України».

План

- 10.1. Роль і місце комплексних педагогічних технологій. Авторські школи приватного типу.
- 10.2. Комплексні педагогічні технології у сучасних школах Львівщини (Школа «Джерельце» Школа Святої Софії (Львів), Стрийська загальноосвітня школа І ступеня № 11 (Львівська обл.).
- 10.3. Авторська школа «Тривіта» М. Чумарної (Львів).
- 10.4. Школи Дрогобиччини, які працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України».

Короткі теоретичні відомості

10.1. Роль і місце комплексних педагогічних технологій

Комплексні, або частково-предметні технології можуть бути як окремими, самостійними, так і вміщеними в конкретні загальношкільні технології, маючи загальну з нею концептуальну частину. Це технології, розроблені школами, у тому числі й авторськими, яку очолюють відомі вчені і методисти.

У сучасній науково-педагогічній літературі виокремлюють низку особливостей авторських шкіл: «а) недержавний статус; б) реалізація певної власної перспективної педагогічної ідеї; в) статус експериментальної лабораторії; г) ретельний конкурсний відбір обдарованих учнів; г) наявність колективу освічених, творчих, працездатних і відданих учителів, однодумців; д) розподіл учнів за класами відповідно до рівня їх здібностей, академічної успішності й загальної вихованості; е) можливість для учнів широкого вибору як самих предметів (програм), так і розкладу занять; є) відсутність класно-урочної системи як головної форми організації освітнього процесу» [10].

10.2. Ідеї розвивального навчання у школах Львівщини. Школа «Джерельце» (Львів). Школа Святої Софії (Львів). Стрийська загальноосвітня школа I ступеня № 11 (Львівська обл.)

На Львівщині теж функціонує низка шкіл, які працюють за інноваційними методиками: «Школа радості» (м. Львів, вул. Пулюя, 10), «Дивосвіт» (м. Львів, вул. Трильовського, 24), «Малюк» (м. Львів, вул. В. Великого, 41 / а), «Любисток» (м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 15 / а), «Джерельце» (м. Львів, вул. Ак. Сахарова, 80) та ін.

Так, наприклад, у «*Школі радості*» день розпочинається із "Куточка ранкової зустрічі". За 15–20 хв. до початку занять діти на м'яких килимках зустрічаються, малюють, пишуть листи до батьків, Святого Миколая, друзів, до вчителя. У 3–4 класах із цих творів роблять книжки-саморобки, а потім використовують їх на заняттях» [10].

Особливою вважається Львівська державна комунальна середня загальноосвітня школа I ступеня з поглибленим вивченням англійської мови «*Джерельце*», яка розташована по вул. Ак. Сахарова, 80. Уся робота цієї школи спрямована на розвиток особистості школяра.

Принципами роботи школи є: «дитиноцентризм, розвиток творчих здібностей, навчання дитини вчитися впродовж життя, забезпечення радістю спілкування та пізнання, радістю творчості і радістю успіху» [10].

Режим дня: 8.30. – 9.00 – ранкова зустріч, ароматерапія; 9.00 – 9.45 – перший урок; 9.50 – 10.35 – другий урок; 10.40 – 11.25. – обід; 11.45 – 12.30 – прогулянка «Пізнай світ»; 13.10 – 13.45 – третій урок; 14.00 – 14.45 – обід, прогулянка. У другій половині дня проходять заняття за інтересами: шахи, театр, танці, малювання, музична студія, хор, вокал і карате. Школа закінчує роботу о 18. 30 год.» [10].

Варто зазначити, що, окрім предметів державного компоненту, учні школи вивчають музикознавство, пізнай світ, іноземну мову, основи театрального мистецтва, хореографію, уроки мислення, економіку й історію.

У Львівській області активно функціонує й *Стрийська загальноосвітня школа I ступеня № 11*, якою з 1993 р. керує Сергій Запісов. Як засвідчують сайти Інтернету, С. Запісов є директором–другом для усієї спільноти школи. Він вважає, що «діти не можуть бути кращими чи гіршими – вони можуть бути іншими» [11]. Директор стверджує, що авторитарна модель управління як система порядку ніколи не може стимулювати до праці педагогів.

С. Запісов відмінив обов'язкове написання конспектів, припинив відвідування уроків без потреби, оскільки вважає, що директор не повинен бути наглядачем. «Урок, – стверджує С. Запісов, – це таїнство між вчителем і учнем. Вчитель з учнем має свої зв'язки. А клас цей керівник закладу порівнює з "операційною палатою", в якій мають бути "лікар і пацієнт, і нікого зайвого"» [11].

Сергій Запісов має власну систему контролю, а «батьки мають бути першими партнерами». Батьківська спільнота називає Стрийську загальноосвітню школу I ступеня № 11 «Школою радості», у якій немає ані крику, ані недоцільного покарання.

Вчитель повинен вміти визнавати, що він чогось не знає, але має пообіцяти учням, що обов'язково дізнається.

Цей заклад є Школою повного дня, це значно більше, ніж просто уроки, оскільки тут є й школа «Малючок», у якій здійснюється підготовка дітей до навчання. Зазначаємо, що у цій школі також функціонують хорова школа «Щедрик», художні гуртки, греко-римська боротьба та новостворений інклюзивно-ресурсний центр. Після уроків функціонують безкоштовні групи подовженого дня та гурток «тісто пластики». Майже всі гуртки на території школи працюють безкоштовно [11].

10.3. Авторська школа «Тривіта» М. Чумарної (м. Львів)

Авторська концепція школи «Тривіта» М. Чумарної передбачає вивчення історії рідного краю, представлене через використання казкового, міфологічного, фольклорного матеріалу як багатющого скарбу української культури.

Школа М. Чумарної працює як науково-методична лабораторія, в основі якої – народна педагогіка. Навчальними програмами виступають «Світовид», «Українська казка», «Живе слово», «Світ малого українця», у яких простудійовано інтеграцію природного і звичаєвого календарів, етнографію, історію та краєзнавство, ботаніку та астрономію.

Найбільшу роль у здійсненні освітнього процесу цієї школи відіграє казка як своєрідний код у розшифруванні власного «Я». З цією метою широко використовують осмолгічні казки, зокрема про створення Всесвіту, утвердження законів Правди і Добра, байки про тварин, притчі

тощо. Зазначаємо, що українські народні притчі вивчаються у взаємозв'язку з євангельськими притчами, а рідна мова розглядається як духовний дар, життєтворча сила [9; 10].

Важливе місце відведено урокам природознавства, на яких учні вслухаються «в голоси живого світу: гомін вітру й шелесту дерев, щебету птахів і власні відчуття. Це уроки спостережень, наприклад за кольорами осіннього листя, трави, неба, це уроки малювання на природі, спостереження за дозріванням плодів і відмиранням літніх барв» [10].

У авторській школі особлива увага приділяється духовному пробудженню дитини, її духовному зростанню. З цією метою учителі створюють радісну атмосферу, у якій, співпрацюючи з дітьми, налаштовують їх ставати першовідкривачами усіх таємниць світу.

10.4. Школи Дрогобиччини, які працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України»

Як засвідчують сайти Інтернету, відповідно до Закону України «Про освіту» Державного стандарту початкової освіти, Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти, Концепції «Нова українська школа», наказів Міністерства освіти і науки України «Про проведення Всеукраїнського експерименту за темою «Реалізація компетентнісного підходу в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України» на базі загальноосвітніх навчальних закладів» створена освітня програма «Інтелект України». На Дрогобиччині за цією програмою працює низка шкіл, зокрема й *Дрогобицький ліцей № 4 імені Лесі Українки*.

Акцентуємо на тому, що в освітньому процесі початкових класів відповідно до розробленої освітньої програми харківськими науковцями, успішно реалізуються:

- «інтерактивні освітні технології та технології критичного мислення, зокрема кооперативне навчання, робота в парах або групах ("Ажурна пилка", "Алфавіт", "Броунівський рух", "Виклик", "Дерево припущень", "Діалог", "Карусель", "Синтез думок", "Тонкі та товсті запитання", "Учитель", "Шість капелюхів");

- технології навчання в грі, зокрема дискусія ("Дебати у форматі Карла Поппера", "Метод-прес", "Обери позицію", "Парламентські слухання", "Ток-шоу");

- технологія раціонального читання, метою якої є формування в учнів таких наскрізних умінь, означених у Законі України «Про освіту» (стаття 12), як читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно й письмово;

- технології STEM-освіти як провідного тренду модернізації національних освітніх систем високорозвинених країн, метою якої є підготовка фахівців у галузі converging NBIC;

- технологій педагогіки партнерства шляхом проведення різноманітних тренінгів, зокрема соціально-психологічних тренінгів особистісного зростання тощо» [6].

Перелічені технології «спрямовані на становлення учнів як суб'єктів успішної та щасливої життєдіяльності, патріотів України, активних членів громадянського суспільства, які сповідують традиційні й новітні демократичні цінності, ідеї позитивного мислення, а також здатні самостійно та критично мислити, працювати в команді, ефективно взаємодіяти з іншими людьми; критично та системно мислити, логічно обґрунтовувати позицію, формувати творчість, а також спроможність опрацьовувати значний обсяг наукової та навчальної інформації за обмежений час» [6].

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень

2.1. Тезисно законспектуйте сучасні освітні документи: Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепцію «Нова українська школа» про інновації сучасної початкової школи.

2.2. Дайте визначення поняттям: «комплексні технології», «авторські школи», «науково-педагогічні проєкти».

Частково-пошуковий рівень

2.3. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.4. Користуючись довідково-енциклопедичною літературою, сайтами Інтернету, підготуйте доповіді та повідомлення:

а) Сучасні авторські заклади початкової освіти приватного типу;

б) Сучасні авторські початкові школи в умовах впровадження Концепції «Нова українська школа»;

в) Фінський досвід в контексті ідей НУШ;

Творчий рівень

2.5. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про матеріально-технічне забезпечення сучасних авторських шкіл України.

2.6. Опишіть роль учителя в умовах впровадження комплексних технологій.

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схематичних малюнків зілюструйте цінності «Дитинство», «Здоров'я», «Особистість», «Радість» та «Безпека» крізь призму проаналізованих навчальних програм, за якими здійснюється освітній процес в школах, які працюють за інноваційною методикою.

3.2. Виконайте тестові завдання:

Тестові завдання

1. «З якої пори бере свій початок сучасний вітчизняний рух авторських шкіл?»

- а) 1995 рік.
- б) кінець 80-х років ХХ ст.
- в) 2000 рік.
- г) початок 60-х років ХХ ст.
- д) 70-і роки ХХ ст.

2. Відповідно до змісту поняття "авторська школа" чи можуть вважатися "авторськими" відомі освітні заклади Й. Песталоцці, С. Френе, М. Монтесорі, Я. Корчака, В. Сухомлинського?

- а) так.
- б) ні.
- в) лише окремі з них.

3. Яке з наведених визначень найбільш точно розкриває суть поняття "авторська школа"?

- а) освітній заклад, у якому освітній процес ефективно здійснюється завдяки впровадженню оригінальних (авторських) ідей та різноманітних педагогічних технологій у контексті застосування нових освітніх практик;
- б) елітарний (переважно приватний) освітній заклад з поглибленим вивченням окремих предметів і великою кількістю дисциплін за вибором;
- в) освітній заклад ліцейного типу лише для обдарованих дітей;
- г) експериментальна школа (початкова або середня), яка створена, як правило, при науково-дослідному закладі, у якій випробовуються нові інноваційні методи навчання, нові програми тощо» [10].

Парна робота

3.3. За допомогою діаграми Венна зілюструйте особливості освітнього процесу шкіл «Тривіта» М. Чумарної, «Джерельце» (Львів), Школи Святої Софії (Львів), Стрийської ЗОШ I ступеня № 11 (Львівська обл.).

Групова робота

3.4. На великому ватмані паперу змодельуйте класну кімнату початкової школи відповідно до матеріально-технічного забезпечення, запропонованого розробниками науково-педагогічного проєкту «Інтелект України».

Кооперативно-групова робота

3.5. Презентуйте модель сучасного директора школи.

Література

Основна

1. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyv-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>
2. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Концепція Нова українська школа. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
4. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. Київ : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. С. 162–169.
5. Нова укр. Школа Науково-пед проєкт «Інтелект України». URL : https://drogzoch4.webnode.com.ua/_files/Osvitnya_programa

Додаткова:

6. Ващенко О., Свириденко С. Як створити школу сприяння здоров'ю : метод. посібник. Київ : Шкільний світ, 2008. 112 с.
7. Ващенко О. М. Школа соціального здоров'я : метод. порадник. *Початкова освіта*. 2009. № 16. С. 2–12.
8. Гузик М. Індивідуальний розвиток дитини : працююча модель сучасної авторської школи. *Директор школи*. 2001. № 1. С. 6–10.
9. Луцик Д., Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі : курс лекцій. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2010. 118 с.
10. Як директор пригощає цукерками. URL : <https://nus.org.ua/articles/dyrekтор-drug-yak-sergij-zapisov-prygozhaye-uchniv-tsukerkamy-ta-ne-kontrolyuye-koleg/>

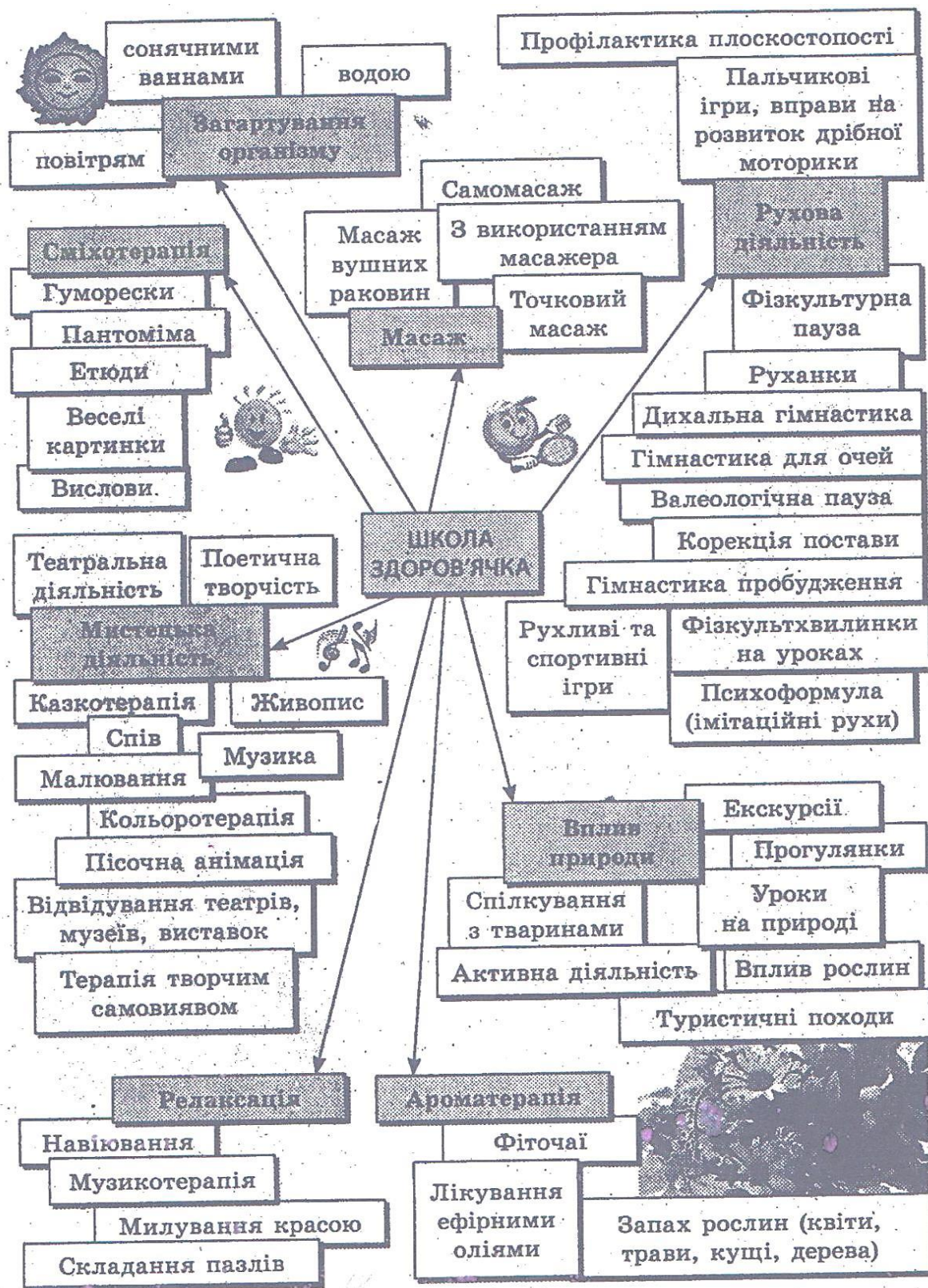
ДОДАТКИ

Додаток 1

Поради учителям в організації особистісно орієнтованого навчання

1. «Будьте з учнями у доброзичливих взаємостосунках.
2. Клас має бути організованим та згуртованим.
3. У класі має бути сприятливе валеологічне середовище з чистим повітрям та відрегульованою температурою.
4. Перед учнями потрібно ставити цілі й завдання, необхідні для відкриття перед ними майбутніх перспектив.
5. Викладайте навчальний матеріал цікаво, використовуючи різноманітні методи і засоби.
6. Надавайте учням можливість вибору серед різних завдань і видів роботи.
7. Стимулюйте мислительну діяльність учнів, привчайте їх застосовувати навчальний матеріал практично.
8. Створюйте умови, які б давали можливість учням відчувати віру в свої сили та можливості.
9. Акцентуйте увагу учнів на їх просуванні вперед, заохочуйте до успіхів.
10. Будуйте стосунки з учнями на позитиві, проявляючи ввічливість та повагу.
11. Пробачайте своїм учням їхні недоліки.
12. Будьте послідовними і справедливими.
13. Стримуйте свій гнів.
14. Ніколи не принижуйте своїх вихованців.
15. Не реагуйте на події бурхливо.
16. Не ставте учнів у таку ситуацію, у якій би мали місце плітки.
17. Не соромтесь проявити почуття гумору.
18. Створюйте спільно з учнями історію класу, використовуючи фотографії, зразки робіт, їх спортивні та трудові досягнення.
19. Підтримуйте контакт з учнями за межами класу.
20. Заохочуйте учнів.
21. Розглядайте батьків учнів як своїх спільників, але не перекидайте свої обов'язки на їхні плечі.
22. Дивіться у майбутнє з оптимізмом.
23. Свої позитивні емоції починайте зі слів: "Я відчуваю від результатів вашої діяльності теплоту на серці, ентузіазм, надзвичайне задоволення, гордість за вас, бачу результативною свою педагогічну діяльність, надзвичайне піднесення, натхнення"» [Стахів. Методичні рекомендації].

Школа Здоров'ячка

[Стахів Л. Оздоровчі технології у початковій школі : навчально-методичний посібник]

Предметний покажчик

Авторська школа «Тривіта» М. Чумарної 89
авторські школи приватного типу 87
арттерапевтичні технології 82
аудіо-візуальний метод навчання 83
вальдорфська педагогіка 39, 63, 65
віртуальна екскурсія 44, 49
гуманістична педагогіка 72, 73
дитиноцентризм 23, 24, 31, 34, 43, 78, 88
здоров'язбережувальні технології 80, 81, 82
інтерактивне навчання 34, 35
інтерактивні методи навчання 34, 35
інформаційно-комунікаційні технології 17
квест-технологія 50
комплексні педагогічні технології 3, 87
креативність 53, 60
LEGO-конструктори 44, 45
медіатехнології 13
метод дискусії 23, 27, 29
метод моделювання маленьких чоловічків (МММЧ) 54
метод мозкового штурму (ММШ) 53, 54
метод проєктів 34, 35, 38, 39
метод синектики (МС) 53, 54
метод фокальних об'єктів (МФО) 53, 54, 56
музейна педагогіка 52
науково-педагогічний проєкт «Інтелект України» 87
Особистісно орієнтоване навчання 3, 13, 14, 23, 26
освітні технології 5, 8, 12, 17, 22, 34, 43, 52, 61, 79, 86, 90
педагогічна інновація 5
педагогічні технології 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 18, 22, 23, 33, 34, 43, 44, 52, 61, 62, 63, 72, 80, 82, 87
педагогіка М. Монтесорі 63
педагогічна технологія «Портфоліо» 73
Стрийська загальноосвітня школа І ступеня № 11 87, 88, 89
ситуації успіху 3, 4, 9, 63, 64
творчість 53, 60, 74, 80, 91
технологія «Створення ситуації успіху» 63, 64
технологія групової навчальної діяльності 34

технології проблемного навчання 8, 23, 28, 30
технології дистанційного навчання 13, 19, 20, 22
технології особистісно-розвивального навчання 3, 23
технології критичного мислення 23, 26, 90
технологія рівнева диференціація 34
технологія колективного творчого виховання 73, 75
технологія формування та розвитку творчої особистості 53, 54
теорія розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) 55
технологія формувального оцінювання 63, 66, 68, 70
«Школа Життя» Ш. Амонашвілі 73
Школа «Джерельце» 87, 88
«Школа Радості» («Школа під блакитним небом») В. Сухомлинського 73, 74
Школа Святої Софії 87, 88
школи Дрогобиччини 87, 90

Навчальне видання

Лілія Стахів, Микола Пантюк, Сузанна Волошин

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Навчально-методичний посібник

**Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка**

**Головний редактор
Ірина Невмержицька**

**Технічний редактор
Наталія Кізима**

**Коректор
Уляна Куцик**

Здано до набору 26. 05. 2021 р. Підписано до друку 07. 06. 2021 р. Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 50 прим. Ум. друк. арк. 6,21. Зам.35.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24. к. 42.